İNSAN HAKLARI OKULU
THE SCHOOL OF HUMAN RIGHTS

CliDef
Global Climate Legal Defense

ÖN RAPOR

Türkiye'de Çevreyi Savunmak

Ekoloji Mücadelesinde Maruz Kalınan Hak İhlalleri ve Baskılar

DİCLE KAYA · EDANUR ALKAN

KASIM 2026

RAPOR

İçindekiler

	Giriş	3
	Yöntem	4
01	Çevre Savunucusu Olmak: Kimler, Nerede, Neye Karşı?	6
02	Karar Alma Süreçlerinden Adalete Erişime: Hak Aramanın Önündeki Engeller	12
03	Çevre Savunucularına Yönelik Baskılar ve Hak İhlalleri	18
04	Baskıların Bedeli: Gündelik Yaşam ve Mücadele Üzerindeki Etkiler	22
05	Mücadeleyi Sürdürmek: Dayanışma, Destek ve İhtiyaçlar	26
06	Ön Bulgular ve Değerlendirme	30
	Kaynakça	34

ÖN RAPOR

Giriş

Bu rapor, *Global Climate Legal Defense* (CliDef) tarafından desteklenen ve İnsan Hakları Okulu Derneği (İHO) tarafından yürütülen "Çevre Savunucularının İhtiyaçlarının Haritalandırılması" başlıklı çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

İklim krizinin insan yaşamının pek çok alanı üzerindeki etkileri giderek daha görünür hale gelirken, bu krizi yalnızca çevre ve ekoloji sorunları çerçevesinde değil, daha geniş siyasal, toplumsal ve ekonomik ilişkiler bağlamında ele almak önem kazanmaktadır. Günümüzde demokratik gerileme, sivil alanın daralması ve insan hakları alanında yaşanan kriz ile çevre tahribatları, birbirinden bağımsız süreçler olmaktan ziyade, benzer yapısal sorunlarla ilişkili olarak ortaya çıkmakta ve çoklu kriz ortamını pekiştirmektedir (Pentz et al., 2025; Murray, 2026). Özellikle son yıllarda küresel ekonomik krizler, jeopolitik gerilimler ve savaşlarla derinleşen enerji güvenliği kaygıları, doğal kaynaklara erişim ve bu kaynaklar üzerindeki kontrol mücadelesini yoğunlaştırarak çevresel tahribatın kapsamını ve etkilerini artırabilecek yeni baskılar yaratmaktadır (Scheffran, 2023; UNEP, 2024). Kalkınma politikalarının çevre ve ekosistemler üzerinde yarattığı tahribatın ekonomik büyümenin kaçınılmaz bir bedeli olarak görülmesi elbette yeni değildir. Nitekim bu politikalara karşı gelişen çevre hareketlerinin ve çevre hakkı mücadelelerinin hem uluslararası düzeyde hem de Türkiye'de uzun bir tarihi bulunmaktadır.

Öte yandan, günümüzde yeşil dönüşüm ve sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda temiz enerji yatırımlarının artırılması iklim krizine yönelik bir çözüm olarak sunulurken, hidroelektrik, jeotermal ve rüzgâr enerjisi santrallerinin kurulması ve işletilmesi süreçlerinde yaşanan usulsüzlükler, çevresel tahribatlara ve insan hakları ihlallerine yol açabilmektedir. Bu durum, iklim kriziyle mücadele politikalarının da insan hakları, katılım ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çevre savunucuları ise hem çevresel tahribatlara karşı mücadele etmekte hem de bu süreçlerin toplumsal ve ekonomik sonuçlarını görünür kılarak karar vericilerden hesap verebilirlik talep etmektedir.

Sermaye birikimini ve ekonomik büyümeyi önceleyen politikalar çerçevesinde doğal varlıkların ve ortak yaşam alanlarının ekonomik faaliyetlere açılması, çevresel tahribatın yanı sıra ciddi toplumsal eşitsizlikler de yaratmaktadır. Bu süreçlerde ekonomik faydalar ile çevresel ve toplumsal maliyetler farklı aktörler ve topluluklar arasında eşitsiz biçimde dağılmakta; doğal kaynakların çıkarıldığı bölgelerde yaşayan topluluklar, söz konusu faaliyetlerin olumsuz etkilerini çoğu zaman orantısız biçimde üstlenmektedir (Nygren et al., 2022; Temper et al., 2015). Özellikle ekonomik kriz koşullarında geçim kaynakları zaten kırılgan hale gelen topluluklar, tarım alanlarının, meraların, ormanların ve su kaynaklarının tahrip edilmesi veya kullanımının sınırlandırılması nedeniyle yaşamlarını sürdürmekte daha büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Üstelik söz konusu tahribat yalnızca ekonomik kayıplarla sınırlı kalmamakta; insanların barınma olanaklarını, yaşadıkları yerlerle kurdukları toplumsal ve kültürel bağları, kolektif hafızalarını ve yaşam biçimlerini de tehdit etmektedir. Bu durum, çevresel tahribatın yaşam, sağlık, barınma, çalışma ve kültürel haklar üzerindeki iç içe geçmiş etkileriyle, insan haklarının karşılıklı bağımlılığı ve bölünmezliği ilkesini de somut biçimde ortaya koymaktadır. Bu

nedenle çevre mücadeleleri, yalnızca doğal varlıkların korunmasına değil, aynı zamanda yaşam alanlarının, geçim kaynaklarının ve temel hakların savunulmasına yönelik mücadeleler olarak da ortaya çıkmaktadır.

Geleneksel olarak farklı kuşaklar altında sınıflandırılan insan haklarının gerçekte nasıl iç içe geçtiği ve birbirine bağımlı olduğu, çevre mücadelelerinde somut biçimde görülmektedir. Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının savunulması, yaşam ve sağlık hakkından barınma ve geçim hakkına, ifade özgürlüğünden örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğüne kadar pek çok hakkın korunmasıyla doğrudan ilişkilidir. Örgütlü veya bireysel olarak çevre mücadelesi yürüten savunucuların karşılaştıkları baskılar, riskler ve tehditler ise demokratik gerilemenin ve insan hakları alanında yaşanan krizin yalnızca çevreyi değil, çevreyi savunan aktörleri de nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır.

Bu rapor, Türkiye'de çevresel tahribatlara karşı yürütülen mücadelelerde yer alan çevre savunucularının kimler olduğunu, hangi alanlarda ve nerelerde faaliyet gösterdiklerini, mücadeleleri sırasında karşılaştıkları baskıların ve hak ihlallerinin niteliğini ve boyutlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ön raporun hazırlanmasında çevre savunucularıyla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden, anket çalışmasından ve Türkiye'deki çevre davalarının takibinden yararlanılmıştır. Bu çerçevede çalışma, çevre savunucularının karşılaştıkları hak ihlallerinin görünür kılınmasına, hukuki ve diğer destek ihtiyaçlarının belirlenmesine ve çevre mücadelesinin insan hakları perspektifinden değerlendirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir.

Raporun ilk bölümü araştırmanın yöntemini ve sınırlılıklarını açıklamaktadır. Ardından çevre savunucularının profili, mücadele ettikleri projeler ve faaliyet alanları ele alınmakta; savunucuların hak ararken karşılaştıkları engeller, mücadeleleri nedeniyle maruz kaldıkları baskılar ve hak ihlalleri ile bu baskıların gündelik yaşam ve mücadele üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Son bölümlerde savunucuların destek ihtiyaçları ve mevcut dayanışma mekanizmaları tartışılmakta, ön bulgulara ilişkin genel bir değerlendirme sunulmaktadır.

ÖN RAPOR

Yöntem

Bu araştırma, Türkiye'de çevre savunuculuğunun mevcut durumunu, savunucuların mücadele süreçlerinde karşılaştıkları hak ihlallerini, baskı ve tehditleri ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan destek ihtiyaçlarını incelemek amacıyla nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı bir yaklaşımla yürütülmektedir. Araştırma kapsamında masa başı araştırması ve belge incelemesi, saha ziyaretleri, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler, yerinde gözlem ve çevrimiçi anket çalışmasından yararlanılmıştır.

İlk aşamada, Türkiye'deki çevre mücadelelerinin güncel coğrafi dağılımını, mücadele alanlarını ve bu alanlarda faaliyet gösteren aktörleri belirlemek üzere kapsamlı bir masa başı araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda ulusal ve yerel basında yer alan haberler, çevresel uyuşmazlıklara

ilişkin dava ve yargılama süreçleri takip edilmiş; çevre hakkı, insan hakları savunuculuğu ve çevresel adalet alanlarında ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan raporları da kapsayan bir literatür taraması yürütülmüştür. Belge incelemesine ek olarak belirli çevre davalarının duruşmaları yerinde izlenmiş, böylece çevresel uyuşmazlıkların yargısal süreçlerine ilişkin doğrudan gözlem yapılmıştır. Bu çalışmalar, saha araştırmasının öncelikli bölgelerinin ve görüşülecek aktörlerin belirlenmesine temel oluşturmuştur.

Masa başı araştırmasının ardından, farklı çevresel mücadelelerin yürütüldüğü bölgelerdeki yerel aktörlerle iletişime geçilerek saha ziyaretleri planlanmıştır. Bu kapsamda özellikle Ege ve Karadeniz bölgelerinde çevresel uyuşmazlıklara konu olan alanlar, maden sahaları, köyler ve yerel mücadelelerin sürdürüldüğü yerleşim yerleri ziyaret edilmiştir. Saha çalışmaları sırasında çevre mücadelelerine katılan yerel halk, çevre savunucuları ve hukuki süreçlerde görev alan avukatlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin yanı sıra yapılan yerinde gözlemler aracılığıyla çevresel uyuşmazlıkların geliştiği mekânsal ve toplumsal koşulların anlaşılması amaçlanmıştır.

SAHA GÖRÜŞMELERİ

22 yarı yapılandırılmış görüşme. Görüşmecilerin 13'ü kadın, 9'u erkek. Ziyaretler ağırlıklı olarak Ege ve Karadeniz bölgelerinde.

Saha ziyaretleri kapsamında toplam 22 yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin 13'si kadın, 9'i erkektir. Yaş dağılımına bakıldığında 8 kişi 25–39, 11 kişi 40–54 ve 3 kişi 55–69 yaş grubundadır. Görüşmelerde savunucuların mücadeleye katılım süreçleri, faaliyetleri, karşılaştıkları hukuki ve idari engeller, baskı ve tehdit deneyimleri, bu deneyimlerin bireysel ve toplumsal sonuçları ile hukuki koruma ve destek mekanizmalarına erişimleri ele alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi, araştırmanın temel soruları etrafında ortak bir çerçeve oluştururken katılımcıların kendi deneyimlerini ve önceliklerini ayrıntılı biçimde aktarabilmelerine de olanak tanımıştır. Saha koşullarına ve katılımcıların bir araya gelme biçimlerine bağlı olarak bazı görüşmeler birden fazla kişinin katılımıyla, odak grup görüşmesi niteliğinde gerçekleştirilmiştir.

Saha araştırmasına paralel olarak Türkiye genelinde çevre savunuculuğu faaliyetlerinde bulunan kişilere ulaşmayı hedefleyen çevrimiçi bir anket çalışması yürütülmüştür. Anket aracılığıyla savunucuların faaliyet gösterdikleri bölgeler, mücadele ettikleri çevresel sorunlar, karşılaştıkları hak ihlalleri ve baskılar, hukuki süreçlere ilişkin deneyimleri ve destek ihtiyaçları hakkında karşılaştırılabilir verilerin toplanması hedeflenmiştir. Böylece saha görüşmelerinde ayrıntılı biçimde ele alınan bireysel ve yerel deneyimlerin, daha geniş bir katılımcı grubu üzerinden incelenmesi amaçlanmıştır.

Anketin hazırlanmasında, araştırmanın temel sorularına uygun olarak uluslararası düzeyde geliştirilmiş yöntemsel çerçevelerden de yararlanılmıştır. Bu kapsamda OECD ve Open Society Foundations tarafından 2019 yılında yayımlanan *Legal Needs Surveys and Access to Justice* başlıklı çalışmanın hukuki ihtiyaçlar ve adalete erişime ilişkin yaklaşımı ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin kamusal katılıma karşı stratejik davalarla (Strategic Lawsuits Against Public Participation – SLAPP) mücadeleye ilişkin *CM/Rec(2024) 2 sayılı Tavsiye Kararı* dikkate alınmıştır. OECD'nin yaklaşımı, savunucuların karşılaştıkları hukuki sorunların, bu sorunlarla baş etme yollarının ve hukuki desteğe erişimlerinin değerlendirilmesine katkı sağlarken; Avrupa Konseyi'nin SLAPP göstergeleri, hukuki süreçlerin savunuculuk faaliyetlerini sınırlandırma, yıldırma veya caydırma amacıyla kullanılabildiği durumların incelenmesinde referans alınmıştır. Bu çerçeveler, standartlaştırılmış ölçüm ölçekleri olarak değil, araştırmanın amaçları doğrultusunda anket sorularının geliştirilmesine yardımcı olan yöntemsel kaynaklar olarak kullanılmıştır.

Araştırmanın tüm aşamalarında savunucuların bilgilendirilmesi, gönüllü katılım ve gizlilik ilkeleri gözetilmiştir. Çevrimiçi ankette 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) kapsamında hazırlanan aydınlatma ve açık rıza formları kullanılmış; yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise bilgilerin anonimleştirilerek kullanılacağı açıklanmış, ses kaydı ve not alınması için katılımcıların sözlü onayları alınmıştır. Görüşmelerde aktarılan deneyimler katılımcı beyanları temelinde değerlendirilmiştir. Savunucular "S01", "S02" biçiminde kodlanmış; kimlik belirleyici bilgiler çıkarılarak anonimleştirilen doğrudan alıntılar, ilgili kodlarla metin içinde sunulmuş ve kaynakçada ayrıca listelenmemiştir. Araştırma devam ettiği için, bulguları derinleştirmek ve yeni bilgi paylaşımına olanak tanımak amacıyla katılımcılarla iletişimin sürdürülmesi esas alınmıştır.

Bu ön rapor, devam etmekte olan araştırmanın bugüne kadar elde edilen bulgularını içermektedir. Masa başı araştırması, saha görüşmeleri ve anket çalışmasından elde edilen veriler, çevre savunucularının karşılaştıkları ortak sorunları ve farklılaşan mücadele koşullarını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, mevcut veriler Türkiye'deki bütün çevre savunucularını temsil eden veya ülke geneline genellenebilecek sonuçlar olarak değerlendirilmemelidir. Araştırmanın ilerleyen aşamalarında saha görüşmeleri ve veri toplama çalışmaları sürdürülecek, bu ön raporda ortaya konulan bulgular daha geniş bir katılımcı grubunun deneyimleriyle genişletilecek ve derinleştirilecektir.

01

Çevre Savunucusu Olmak

Kimler, Nerede, Neye Karşı?

Bu bölümde, saha görüşmeleri ve anket çalışmasından elde edilen bulgular doğrultusunda çevre savunucularının profilleri, mücadeleye katılma nedenleri, örgütlenme biçimleri ve faaliyet gösterdikleri alanlar ele alınmaktadır.

1.1

Savunucular kimler?

Anket katılımcıları arasında uzun süredir ekoloji ve iklim mücadelesi yürüten, yüksek öğrenim görmüş ve örgütlü savunucular ağırlıktadır. 38 katılımcının 32'si lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahipken, 20'si on yıl ve daha uzun süredir mücadele yürüttüğünü belirtmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu 45 yaş ve üzerindedir. Bu dağılım, anketin ağırlıklı olarak mücadele deneyimi bulunan ve belirli bir örgütlenme geçmişine sahip savunuculara ulaştığını göstermektedir.

ANKET

38 katılımcı. 32'si lisans ve üzeri eğitim düzeyinde; 20'si on yıl ve daha uzun süredir mücadele yürütüyor.

Katılımcılar kendilerini aktivist, yerel topluluk üyesi, hukukçu, akademisyen, teknik uzman veya farklı meslek gruplarından kişiler olarak tanımlamaktadır. Bu roller birbirini dışlamamakta; aynı kişi hem yaşadığı bölgedeki çevre mücadelesinin parçası olmakta hem de mesleki bilgi ve deneyimiyle mücadeleye katkı sunabilmektedir. Bununla birlikte, anket katılımcıları arasında geçimini doğrudan tarım, hayvancılık veya balıkçılıktan sağladığını belirten yalnızca bir kişi bulunmaktadır. Bu nedenle saha görüşmeleri, özellikle yaşam alanları ve geçim kaynakları doğrudan tehdit altında olan yerel toplulukların deneyimlerini anlamak bakımından öne çıkmaktadır.

Saha görüşmeleri, çevre savunuculuğunun farklı toplumsal konumlardan ve deneyimlerden hareketle şekillendiğini göstermektedir. Çiftçilik yapan köy sakinleri, yerel derneklerde sorumluluk üstlenen kişiler, hukukçular ve akademisyenler çevre mücadelesine farklı nedenlerle ve farklı yollarla katılmaktadır. Akbelen'de bir katılımcının (S06) kendisini tanımlarken kullandığı ifade, savunuculuğun mevcut yaşamına sonradan eklenen bir sorumluluk olduğunu göstermektedir: ***"Ama öncesinde ve özünde çiftçiyim. Sonradan da direnişçi olduk."***

Bunun yanında, çevre mücadelesine mesleki ve örgütsel ilişkiler üzerinden katılanlar da bulunmaktadır. Görüşülen hukukçuların anlatıları, üniversite yıllarındaki çevre platformlarından gönüllü çalışmalara ve mesleki dayanışma ağlarına uzanan farklı katılım süreçlerine işaret etmektedir.

Bu farklı deneyimler, çevre savunuculuğunun belirli bir meslek, toplumsal grup veya örgütlenme biçimiyle sınırlı olmadığını göstermektedir. Kimi zaman yaşam alanlarının ve geçim kaynaklarının tehdit edilmesiyle başlayan mücadele, kimi zaman da ekolojik duyarlılık, mesleki sorumluluk veya daha önceki örgütlenme deneyimleri üzerinden şekillenmektedir. Bu farklı katılım biçimleri, çevre mücadelesinde yerel deneyim ve bilgi birikimi ile hukuki, bilimsel ve örgütsel bilgi ve deneyimin bir araya gelmesine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla çevre savunuculuğu, yalnızca çevresel tahribata karşı verilen bir tepki değil, farklı toplumsal kesimlerin ortak sorunlar etrafında bir araya geldiği, dayanışma ilişkileri geliştirdiği ve kolektif mücadele biçimleri oluşturduğu bir alan olarak da ortaya çıkmaktadır.

1.2

Kadınların rolü

Saha görüşmelerinde dikkat çeken noktalardan biri, kadınların çevre mücadelesinin hem gündelik işleyişinde hem de örgütlenmesinde üstlendikleri çok yönlü sorumluluklardır.

Akbelen'de kadınların katılımı, arazilerin ve ormanın korunması için alanda bulunmanın yanı sıra nöbetin gündelik ihtiyaçlarının karşılanmasını, köylüler arasında iletişimi ve örgütsel sorumluluk almayı içermektedir. Bir katılımcı, mücadele sürecinde dernek başkanlığı üstlendiğini ve daha sonra yerel temsil görevine geldiğini anlatmaktadır. Bu deneyim, çevre mücadelesinin bazı kadınlar için kamusal sorumluluklarının genişlediği bir süreç olabildiğini göstermektedir.

Fatsa'daki çok katılımcılı köy görüşmesinde de kadınların ilk orman kesimlerine karşı çıkıştaki ve gelen destekçilere yemek hazırlanmasındaki emeği vurgulanmaktadır. Bu anlatı, kadınların görünür eylemlerdeki katılımıyla mücadelenin sürmesini sağlayan gündelik emeğinin birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Kadınların katılımı köylerdeki mücadelelerle sınırlı değildir. Artvin'de yerel dernek faaliyetlerinin koordinasyonu, halkın bilgilendirilmesi ve farklı kuruluşların bir araya getirilmesi; Giresun'daki ortak görüşmede ise dava takibi ile köylülerle birlikte nöbete katılma deneyimleri aktarılmaktadır. Genç bir kadın hukukçunun anlatısı da hukuki destek ile sahadaki aktivizmin iç içe geçtiğini göstermektedir.

Bu örnekler, kadınların çevre mücadelelerinde yalnızca eylemlere katılan değil, mücadelenin örgütlenmesinde ve sürdürülmesinde farklı sorumluluklar üstlenen aktörler olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, kadınların mücadeleye katılım biçimlerinin ve üstlendikleri rollerin bölgelere, yerel koşullara ve toplumsal ilişkilere göre farklılaşabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Kadınların çevre mücadelelerindeki rolünü anlamak, aynı zamanda çevresel tahribatın ve ekonomik dönüşümün toplumsal cinsiyete dayalı etkilerini dikkate almayı gerektirmektedir. Özellikle kırsal alanlarda tarım ve hayvancılığa dayalı üretimin gerilemesi, yalnızca geçim kaynaklarının kaybı anlamına gelmemekte; hane içindeki iş bölümünü, ekonomik ilişkileri ve kadınların gündelik yaşamlarını da etkileyebilmektedir. Saha gözlemlerimiz, madencilik gibi faaliyetlerin erkekler için ücretli istihdam olanakları yaratırken kadınların tarımsal üretime katılımını, ekonomik faaliyet alanlarını ve toplumsal ilişkilerini daraltabileceğine işaret etmektedir. Bu açıdan kadınların toprağı, ormanı ve tarımsal üretimi koruma mücadelesi, yalnızca çevresel değerlerin değil, aynı zamanda kendi emeklerinin, ekonomik konumlarının ve yaşam biçimlerinin savunulması bağlamında da ele alınmalıdır. Çevresel tahribatın ve değişen üretim ilişkilerinin toplumsal cinsiyete dayalı etkileri ile kadınların çevre mücadelelerine katılımı arasındaki ilişki, farklı yerel bağlamlarda daha ayrıntılı araştırılmayı gerektiren önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3

Mücadeleye nasıl katıldılar?

Görüşmelerde mücadeleye katılmanın önemli nedenlerinden biri, yaşam alanlarının ve geçim kaynaklarının tehdit altında olduğunun düşünülmesidir. Akbelen'de bir katılımcı (S20), mücadeleye başlamasını daha önce çevredeki köylerde yaşanan kayıplar ve yeni arazi talepleriyle ilişkilendirmektedir. Ormanı koruma çabasını köyün, toprağın ve yaşadıkları yerle kurulan bağların korunmasıyla birlikte anlatmaktadır: ***"Biz bu mücadeleye sadece orman için çıkmadık. [...] Toprağımız için, suyumuz için, zeytinimiz için, emeğimiz için, anılarımız için çıktık."***

Akbelen'de gerçekleştirilen bir başka görüşmede, daha önce yaşadığı yerden ayrılmak zorunda kalarak yakın çevrede yeni bir ev kuran katılımcı, bu kez de yeni evinin bulunduğu alanı terk etmesinin istendiğini anlatmaktadır. Bu deneyim, çevre mücadelesine katılımın tekrarlanan yerinden edilme tehdidiyle de doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Artvin'de bir katılımcı, Cerattepe'deki madencilik girişimini şehrin üst kesiminde ve yaşam alanlarını doğrudan etkileyebilecek bir faaliyet olarak değerlendirdiklerini belirtmektedir. Yakındaki madencilik deneyimlerine ilişkin bilgi, ilk kaygıları beslemiş; bilim insanlarının davet edilmesi ve bilgilendirme toplantılarıyla bu kaygılar daha ayrıntılı bir karşı çıkışa dönüşmüştür. Katılımcı (S05), sürecin başlangıcını şöyle ifade etmektedir: ***"Yaşam alanlarımızı korumak için başlayan bir hareket oldu."***

Aydın'daki jeotermal mücadelesine ilişkin görüşmede de ev ve tarlaya yakınlık, ilk harekete geçme nedeni olarak aktarılmaktadır. Katılımcı, başlangıçta projenin etkileri hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıklarını, hukuki ve çevresel boyutları avukatlarla yapılan toplantılar sırasında öğrendiklerini belirtmektedir. Bu deneyim, mücadeleye katılımın her zaman önceden edinilmiş uzmanlık bilgisine dayanmadığını; bilginin mücadele içinde de gelişebildiğini göstermektedir.

Giresun'daki çevrimiçi görüşmede bir katılımcı, köydeki su kaynaklarının yakınında madencilik faaliyetiyle karşılaşmasının ardından ÇED dosyasını edinip incelemeye ve idari başvurular yapmaya başladığını anlatmaktadır. Mücadeleye katılımını da suyun gündelik yaşamdaki, hayvancılıktaki ve çocukluk deneyimlerindeki yeriyle birlikte açıklamaktadır.

Bununla birlikte, bütün katılımlar kişisel mülkiyete veya doğrudan bir kayıp deneyimine dayanmamaktadır. Hukukçuların mesleki dayanışma üzerinden katılımları ve Akbük'teki bir dernek katılımcısının önceki sivil toplum deneyimini çevre alanına taşıması, farklı yolların da bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle görüşmeler, yaşam alanını koruma, yurttaşlık sorumluluğu, mesleki dayanışma ve gönüllülük deneyimlerinin bir araya gelebildiği bir katılım tablosu sunmaktadır.

Bu anlatıların ortaklaştığı nokta, çevre mücadelesine katılımın çoğu zaman gündelik yaşamı doğrudan etkileyen tehditlerle başlaması, ancak mücadele sürecinde daha geniş bir hak arama ve savunuculuk pratiğine dönüşebilmesidir. Başlangıçta toprağını, suyunu, evini veya geçim kaynağını korumak için harekete geçen kişiler, süreç içerisinde çevresel müdahalelerin hukuki, siyasal ve toplumsal boyutlarıyla karşılaşmakta; bilgi edinme, örgütlenme ve hak arama yollarını öğrenmektedir. Bu yönüyle çevre mücadeleleri, yalnızca mevcut yaşam koşullarının korunmasına değil, aynı zamanda hak bilincinin gelişmesine ve kolektif savunuculuk deneyiminin oluşmasına da zemin hazırlamaktadır.

1.4

Nasıl örgütlendiler?

Anket katılımcılarının büyük çoğunluğu (38 kişiden 31'i) çevre savunuculuğunu bir dernek, vakıf veya başka bir sivil toplum kuruluşu içinde yürüttüğünü belirtmiştir. Bununla birlikte, bireysel faaliyetler, meslek örgütleri, yerel girişimler ve siyasi oluşumlar da katılım biçimleri arasında yer almaktadır. Katılımcıların birden fazla örgütlenme biçimini belirtmesi, çevre savunuculuğunun farklı yapılar ve ilişkiler üzerinden eş zamanlı olarak sürdürülebildiğini göstermektedir.

Saha görüşmeleri, resmî örgütlenme biçimleriyle yerel dayanışma pratiklerinin birbirini tamamladığını ortaya koymaktadır. Akbelen'de orman kesimine karşı tutulan nöbetler, köylüler arasında gündelik ihtiyaçların paylaşılması ve farklı bölgelerden gelen destekçilerin katılımıyla sürdürülmüştür. Aynı süreçte hukuki mücadeleyi tüzel kişilik üzerinden yürütebilmek amacıyla dernek kurulması, yerel dayanışmanın kurumsal örgütlenmeyle birlikte gelişebildiğini göstermektedir.

Artvin'deki anlatıda dernek (S05), farklı görüşlerden kişilerin birlikte hareket edebileceği bir zemin olarak tanımlanmaktadır. Bilim insanlarının incelemeleri, halka açık toplantılar, hane ziyaretleri ve imza toplama çalışmaları örgütlenmenin farklı araçlarıdır. Fatsa'daki ortak görüşmede (S08) de akademik çalışmaların, madenciliğin bölgedeki tarım ve su varlıklarıyla ilişkisini tartışmaya açmak ve yerel kurumlarla iletişim kurmak için kullanıldığı aktarılmaktadır. Görüşmeciler, Artvin deneyimini

kendi mücadeleleri açısından bir öğrenme kaynağı olarak anmaktadır. Bu deneyimler, bilimsel bilginin yalnızca dışarıdan sağlanan bir uzmanlık desteği değil, yerel mücadelelerin bilgi üretme ve kamuoyunu harekete geçirme süreçlerinin de bir parçası olabildiğini göstermektedir.

Giresun'daki görüşmeler (S15), örgütlenme biçimlerinin mücadelenin farklı aşamalarında değişebildiğine işaret etmektedir. Başlangıçta hukuki başvurular ve bilgilendirme toplantıları üzerinden yürütülen çalışmalar, sondaj girişimi sırasında köylülerle birlikte alanda nöbet tutulmasıyla genişlemiştir. Böylece hukuki mücadele ile doğrudan eylem biçimleri birbirini tamamlayan savunuculuk pratikleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Yerel mücadeleler arasındaki dayanışma ve deneyim aktarımı da örgütlenmenin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Akbük'ten Akbelen'e dayanışma amacıyla gelenler, farklı bölgelerdeki davaları takip eden hukukçular ve Fatsa'da Artvin deneyiminden yararlanan savunucular, mücadelelerin yalnızca kendi yerel sınırları içinde gelişmediğini göstermektedir. Bu ilişkiler, farklı bölgelerde edinilen bilgi ve deneyimlerin paylaşılmasına, hukuki ve örgütsel birikimin aktarılmasına ve yerel mücadelelerin birbirini güçlendirmesine olanak tanımaktadır.

1.5

Nerede ve neye karşı?

Ankette katılımcıların ikamet ettikleri yerler ile savunuculuk faaliyetlerini yürüttükleri yerler ayrı ayrı sorulmuştur. Bu ayrım önemlidir; çünkü bir katılımcı yaşadığı il dışında, birden fazla bölgede veya ülke çapında faaliyet yürütebilmektedir. Katılımcıların ikamet ettikleri yerler ağırlıklı olarak Marmara ve İç Anadolu bölgelerinde yoğunlaşmakla birlikte, farklı bölgelerden katılımcılar da bulunmaktadır. Saha görüşmeleri ise ağırlıklı olarak Akbelen, Artvin, Giresun ve Ordu'daki mücadelelere odaklanmakta; Aydın ve Akbük'teki deneyimleri de kapsamaktadır. Dolayısıyla çevre savunuculuğunun coğrafi dağılımını değerlendirirken savunucuların yaşadıkları yerlerle faaliyet yürüttükleri yerlerin her zaman örtüşmediği göz önünde bulundurulmalıdır.

Anket sonuçlarında en sık belirtilen mücadele alanı madenciliktir (32 kişi). Bunu orman tahribatı ve ağaç kesimleri (23), iklim uyumu politikaları (18), korunan alanlar ve biyolojik çeşitlilik (17) ile su varlıklarına erişim ve su kirliliği (16) izlemektedir. Termik santraller ve kömür faaliyetleri ile kıyı, mera ve müşterek alanların kullanımı 15'er; HES/JES faaliyetleri 14; tarım arazileri ve zeytinlikler üzerindeki baskılar ile sanayi kirliliği ise 13'er katılımcı tarafından belirtilmiştir. Birden fazla yanıt verilebilmesi, çevre savunucularının mücadelelerinin farklı alanları kapsayabildiğini göstermektedir.

Saha görüşmeleri de bu alanların birbirinden bağımsız olmadığını, aynı bölgede birden fazla çevresel müdahalenin ve bunların etkilerinin bir arada gündeme geldiğini ortaya koymaktadır. Akbelen'de termik santrallere kömür sağlayan açık ocak madenciliği, ormanların, zeytinliklerin ve yerleşim alanlarının korunmasıyla birlikte ele alınmaktadır. Aydın'da jeotermal faaliyetler evler ve tarım arazileri üzerindeki etkileriyle; Artvin'de madencilik, baraj ve HES projeleri ile ormanlara yönelik müdahalelerle ilişkilendirilmektedir. Giresun ve Fatsa'da madenciliğin su kaynakları ve tarımsal üretim üzerindeki etkilerine dikkat çekilirken, Ordu'da madenciliğin yanı sıra kıyı kullanımı ve atık alanlarına ilişkin mücadeleler de öne çıkmaktadır.

Bu faaliyetlere yönelik itirazların gerekçeleri, projelerin yer seçimi, ölçeği, kullanılan yöntemler ve bölgedeki yaşam üzerindeki etkileri etrafında şekillenmektedir. Katılımcılar, su kaynaklarının, toprağın, ormanların ve tarımsal üretimin devamlılığını gözeten; yerel koşulları, bilimsel değerlendirmeleri ve alternatifleri dikkate alan kararlar talep etmektedir. Bu anlatılar, çevre mücadelelerinin hangi faaliyetlere yöneldiği kadar, bu faaliyetlerin nasıl yürütüldüğü ve sonuçlarının kimler tarafından üstlenildiği üzerinden de anlaşılması gerektiğini göstermektedir.

Akbelen'deki bir katılımcının (S06): ***"Biz enerjiye karşı değiliz bu arada. Enerji her türlü üretiliyor artık"*** sözleri bu yaklaşımı açıklamaktadır. Katılımcı, enerji üretim biçimini bölgenin uzun yıllardır taşıdığı yük ve yaşam alanlarının kaybı üzerinden sorgulamaktadır (S06). Artvin görüşmesinde de faaliyetlerin yer seçimi ve yoğunluğu öne çıkmaktadır. Bir vadide çok sayıda HES planlanmasını: ***"O vadinin neyine bakarak siz bunu planlıyorsunuz?"*** sorusuyla eleştiren katılımcı, enerji tasarrufu olanaklarını gündeme getirerek ihtiyacın karşılanmasına yönelik alternatiflerin değerlendirilmesini istemektedir (S05). Bu ifadeler, üretim ve enerji politikalarının doğal varlıkların sürdürülebilirliği ve yerel yaşamın devamlılığıyla birlikte ele alınması talebini görünür kılmaktadır.

Çevresel etki değerlendirmesine ilişkin beklentiler de bu çerçevede şekillenmektedir. Görüşmelerde projelerin suya, toprağa, geçim kaynaklarına ve yerleşimlere etkilerinin araştırılması; yerel bilginin ve bilimsel değerlendirmelerin kararlarda karşılık bulması önem taşımaktadır. Artvin'deki katılımcı, mücadelenin başlangıcında farklı uzmanlık alanlarından bilim insanlarını davet ederek projenin etkilerini anlamaya çalıştıklarını anlatmaktadır (S05). Giresun'daki ortak görüşmede ise ÇED'e ilişkin işlemler, muafiyetler ve mahkeme kararlarının uygulanması etrafında yaşanan anlaşmazlıklar aktarılmaktadır (S15). Bu deneyimler, katılımcıların değerlendirme ve izin süreçlerinden beklentisinin, yaşam alanları üzerindeki etkilerin etkili biçimde incelenmesi ve koruyucu kararların uygulanması olduğunu göstermektedir.

Anket katılımcılarının karşı çıktıkları proje veya faaliyetlerle ilişkilendirdikleri aktörler arasında merkezi devlet kurumları (33 kişi) ve yerli özel şirketler (31 kişi) ilk sırada yer almaktadır. Bunları valilik ve kaymakamlıklar (21), uluslararası şirketler (18), belediyeler ve yerel yönetimler ile taşeron veya yüklenici şirketler (13'er kişi) izlemektedir. Birden fazla aktörün belirtilmesi, çevre mücadelelerinin kamu kurumları ile özel şirketlerin farklı düzeylerde yer aldığı süreçlerde yürütüldüğünü göstermektedir.

Görüşmelerde şirket faaliyetlerinin sürdürülmesine öncelik verildiği ve yurttaşların koruma taleplerinin geri planda kaldığı yönündeki değerlendirmeler de öne çıkmaktadır. Bir hukukçu, mücadeledeki güç eşitsizliğini büyük sermayeye sahip, kâr amacıyla çalışan şirketler ve bu şirketlere verilen siyasi destek üzerinden açıklamaktadır (S04). Giresun'daki katılımcılar ise mahkeme kararına dayanarak sürdürdükleri itirazlara rağmen iş makinesinin kolluk eşliğinde alana çıkarıldığını anlatmaktadır (S15). Birlikte okunduğunda bu deneyimler, katılımcıların kamu kurumlarıyla yaşadığı gerilimin, kurumların hangi talepleri koruduğu ve kimin yararına hareket ettiği sorusu etrafında şekillendiğini göstermektedir. Yaşam alanlarını korumak isteyen yurttaşların müdahaleyle karşılaşması, katılım ve denetim taleplerinin faaliyetlerin önünde bir engel olarak görülebildiğini düşündürmektedir.

Katılımcıların karşı çıktıkları projeler farklı aşamalardadır. 11 katılımcı projelerin faaliyette olduğunu, 7'si durdurulduğunu veya iptal edildiğini, 3'ü ise planlama veya izin aşamasında bulunduğunu belirtmiştir. Diğer yanıtlar, inşaat ve hazırlık aşamasındaki ya da tamamlanmış projeleri ve farklı aşamalarda devam eden mücadeleleri kapsamaktadır. Bu çeşitlilik, çevre savunuculuğunun projelerin

planlanmasından faaliyetlerin etkilerinin izlenmesine, durdurma taleplerinden alınan kararların uygulanmasının takibine kadar uzandığını göstermektedir. Mücadeleler, doğal varlıkların ve geçim kaynaklarının korunmasıyla birlikte, yurttaşların yaşamlarını etkileyen kararlarda söz sahibi olma ve kamu kurumlarından sorumluluklarını yerine getirmelerini talep etme çabası etrafında sürdürülmektedir.

02

Karar Alma Süreçlerinden Adalete Erişime

Hak Aramanın Önündeki Engeller

Görüşmeler, çevre savunucularının hak arama sürecinde birbirini izleyen engellerle karşılaşabildiklerini göstermektedir. Projelerden zamanında haberdar olmak, teknik belgeleri değerlendirmek, karar alma süreçlerine katılmak ve başvuru yollarını kullanmak ayrı ayrı emek ve kaynak gerektirmektedir. Dava açılabilmesi veya savunucular lehine karar alınması da her durumda müdahalenin durmasını sağlamamaktadır. Bu bölümde bilgiye erişimden kararların uygulanmasına uzanan deneyimler, katılımcı anlatıları ve anket bulguları üzerinden değerlendirilmektedir.

2.1

Bilgiye erişim ve projeden zamanında haberdar olma

Bilgiye erişim, projeye ilişkin bir belgenin bulunabilmesinin yanında, ilgili kişilere zamanında ulaşmasını ve içeriğinin anlaşılmasını da kapsamaktadır. Giresun'da görüşülen bir hukukçu (S07), köylülerin kimi zaman projeyi ancak makinenin köye gelmesiyle öğrendiğini belirtmektedir. Aynı anlatıda ilanların ve toplantı duyurularının yerel düzeyde nasıl iletildiği, köylülerin sürece katılabilmesi bakımından belirleyici bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Projeden uygulama başladığında haberdar olunması, savunucuların bilgi toplama ve örgütlenme çalışmalarını faaliyet sürerken yürütmelerine neden olmaktadır.

Fatsa'da görüşülen bir hukukçu (S09), dernek ve hukuk bürosu olarak ÇED kararlarını, ruhsatları ve yeni faaliyetleri haftalık olarak kontrol ettiklerini anlatmaktadır. Köylülerden gelen haberler ile bu izleme birbirini tamamlamaktadır. Bu deneyim, başvuru sürelerini kaçırmamak için sürekli takip gerektiğine işaret etmektedir. Ancak böyle bir takibin yapılabilmesi de yerelde zaman ayırabilecek kişilerin, belgeye erişimine ve hukuki bilginin bulunmasına bağlıdır.

Bu anlatılar, bilgi eksikliğinin katılımcıların çevreye ilgisizliğiyle açıklanamayacağını göstermektedir. Projenin kapsamını, hangi izinlerin verildiğini ve hangi başvuru yollarının kullanılabileceğini öğrenmek çoğu zaman yerel derneklerin, avukatların ve gönüllülerin üstlendiği bir işe dönüşmektedir.

Oysa çevresel karar alma süreçlerinde halkın zamanında, yeterli ve anlaşılır biçimde bilgilendirilmesini sağlamak ilgili kamu kurumlarının yükümlülüğüdür. Bu yükümlülüğün gereği gibi yerine getirilmemesi, bilgiye erişimin yanı sıra karar alma süreçlerine etkili katılımı da güçleştirmektedir. Giresun'daki hukukçunun bilimsel ve hukuki açıklamaların yerel örgütlenmenin bir parçası haline geldiğine ilişkin anlatısı, bu sorumluluğun fiilen çevre savunucuları tarafından üstlenilmesinin bir örneğini oluşturmaktadır.

2.2

ÇED süreçlerine katılım ve itirazların karşılık bulması

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) süreçleri, çevresel karar alma mekanizmalarına halkın katılımının temel araçlarından biri olmakla birlikte, saha görüşmeleri bu katılımın uygulamada önemli sınırlılıklarla karşılaşabildiğini göstermektedir.

Giresun'da görüşülen bir hukukçu, halkın katılımı toplantılarının bilgilendirme ve itirazları duyurma işlevinin zayıfladığını, kimi durumlarda toplantıların bir formaliteye dönüştüğünü belirtmektedir.. Oysa etkili katılım, yalnızca toplantı düzenlenmesini değil, ilgili kişilerin yeterli bilgiye ulaşabilmesini, görüşlerini özgürce ifade edebilmesini ve bu görüşlerin karar alma süreçlerinde dikkate alınmasını gerektirmektedir.

Artvin'deki bir katılımcı, katıldıkları bir toplantıda salonun yerel halk gelmeden madencilik faaliyetiyle bağlantılı kişilerce doldurulduğunu, kendilerinden sınırlı sayıda kişinin içeri girebildiğini ve itirazlarını dile getirdiklerinde tepkiyle karşılaştıklarını anlatmaktadır. Aynı katılımcı, mücadelenin önceki dönemlerinde bilim insanlarının katıldığı geniş toplantıların halkın bilgi edinmesine katkı sağladığını da aktarmaktadır. Bu deneyimler, katılımın niteliğinin toplantıların nasıl düzenlendiği, kimlerin katılabildiği ve görüşlerini hangi koşullarda ifade edebildiğiyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

ÇED kapsamı ve muafiyetlere ilişkin uyuşmazlıklar da görüşmelerde öne çıkmaktadır. Fatsa'daki bir hukukçu, sondaj faaliyetlerinin kapsam dışında değerlendirilmesine karşı davalar açtıklarını ve bu konuda yargısal itirazları sürdürdüklerini belirtmektedir. ÇED kararlarının alınmasında ve bu kararlara karşı yapılan itirazlarda idarenin ve yargı organlarının "kamu yararı" ve "üstün kamu yararı" gibi gerekçelere de sıklıkla başvurduğu gözlemlenmektedir. Bu kavramların yeterince somutlaştırılmadan kullanılması, idarenin takdir yetkisinin geniş yorumlanmasına ve yargısal denetimin etkisinin zayıflamasına zemin hazırlayarak keyfî uygulamaların meşrulaştırılması riskini artırmaktadır. Dolayısıyla çevre savunucuları, yalnızca projelerin çevresel etkilerine değil, faaliyetlerin hangi değerlendirme ve izin süreçlerine tabi tutulduğuna ve bu süreçlerde kullanılan gerekçelere de itiraz etmek durumunda kalmaktadır.

Bununla birlikte, arama, sondaj ve işletme gibi farklı aşamalara ilişkin izin ve muafiyet işlemlerinin ayrı ayrı yürütülmesi, çevre savunucularının aynı faaliyet alanındaki idari süreçleri sürekli takip etmelerini gerektirebilmektedir. Bu durum, çevresel karar alma süreçlerinin bütünlüklü biçimde değerlendirilmesini güçleştirirken, bilgiye erişim, etkili katılım ve hukuki itiraz haklarının kullanılmasını da zorlaştırabilmektedir.

2.3

İdari itirazlardan dava açmaya uzanan süreç

Çevre savunucuları, yaşam alanlarını etkileyen faaliyetlere ilişkin taleplerini dilekçe verme, kamu kurumlarıyla görüşme, şikâyette bulunma ve dava açma gibi farklı yollarla iletmektedir. Bu yollar kimi zaman birbirini izlemekte, kimi zaman eş zamanlı kullanılmaktadır. Akbelen'de bir katılımcı, köylülerden topladıkları imzalı dilekçeleri Ankara'ya götürdüklerini, ancak bekledikleri görüşmeleri gerçekleştiremeden geri döndüklerini anlatmaktadır. (S06) Bu deneyim, idari başvurularda dilekçenin hazırlanması ve iletilmesinin yanında, taleplerin muhataplarına ulaşmasının ve değerlendirmeye alınmasının da güçlük yaratabildiğini göstermektedir.

Giresun'un Sekü köyündeki mücadele, değişen düzenlemelerin uygulanmasında ortaya çıkan yetki ve işlem uyuşmazlıklarının hak arama sürecine nasıl yansıdığını göstermektedir. Görüşülen hukukçu, kanun değişikliği sonrasında Bakanlığın yazısına dayanılarak il müdürlüğünce verilen ÇED olumlu kararına yetkisizlik gerekçesiyle itiraz ettiklerini ve yürütmenin durdurulmasını sağladıklarını aktarmaktadır. Ardından faaliyetin ÇED muafiyeti yazısına dayanılarak sürdürülmek istenmesi üzerine bu işleme karşı da ayrı dava açılmıştır (S07, S15). Bu sürecin arka planındaki 7554 sayılı Kanun, 24 Temmuz 2025'te yayımlanmış; projelerin çevresel değerlendirmesi ile madencilik izinlerine ilişkin kuralları değiştirmiştir. Kanun, madencilikte çevresel değerlendirme işlemlerinin Bakanlık tarafından yürütülmesini düzenlerken, Sekü'de bu kararın il müdürlüğünce verilmesi hukuki itirazın konusu olmuştur. Bu deneyim, aynı faaliyet için birbirini izleyen farklı idari işlemlerin savunucuların yeni başvurular yapmasını, ayrı davalar açmasını ve hukuki takibi sürekli yenilemesini gerektirebildiğini göstermektedir.

Dava yoluna başvurmak da çoğu zaman tek bir dosyanın hazırlanmasıyla sınırlı kalmamaktadır. Akbelen'de aynı acele kamulaştırma kararına karşı farklı kişiler ve parseller bakımından ayrı davalar açılması gerekmiştir. Ortak bir çevresel müdahaleye yönelik itirazların farklı dosyalarda yürütülmesi; belgelerin hazırlanmasını, sürelerin izlenmesini ve hukuki çalışmaların eş güdüm içinde sürdürülmesini gerektirmektedir (S14).

Bu süreçlerde hukuki bilgiye ve temsile erişim önem taşımaktadır. Giresun'da görüşülen bir hukukçu, yerel derneklerle ilişkilerinin hukuki temsil ihtiyacı üzerinden geliştiğini ve köy sakinlerinin de davalara katılımını sağlamaya çalıştıklarını belirtmektedir. Fatsa'da ise ihale ve dava sayısının artmasıyla çevredeki avukatların katılımıyla çalışma gruplarının genişletildiği aktarılmaktadır. Bu örnekler, itirazların dava konusu hâline getirilebilmesinin yerel örgütlenmeler ile hukukçular arasında kurulan iş birliğiyle desteklendiğini göstermektedir (S07,S10).

Hukuki başvuru yollarına erişimde, kimlerin dava açabildiği de belirleyicidir. Çevresel uyuşmazlıklarda menfaat ilişkisinin dar yorumlanması, özellikle meslek örgütlerinin ve doğrudan mülkiyet ilişkisi bulunmayan kişilerin yargı yoluna başvurma olanaklarını sınırlandırabilmektedir (Mekânda Adalet Derneği, 2024). Böylece çevresel bir müdahaleden etkilenenlerin taleplerini yargıya taşıması, hukuki temsilin yanında dava açma ehliyetine ilişkin engellerle de şekillenmektedir.

Bu deneyimler, idari itirazlardan dava açmaya uzanan sürecin bilgi, zaman, hukuki destek ve koordinasyon gerektirdiğini göstermektedir. Kurumlara iletilen taleplerin değerlendirilmesi, dava konusu işlemlerin belirlenmesi ve yeni işlemler karşısında başvuruların yenilenmesi, savunucuların sürekli takip yürütmesini gerektirmektedir. Oysa hak arama yollarının etkili olması, savunucuların

ısrarlı takibine ve sahip oldukları kaynaklara bağlı kalmamalıdır. Kamu kurumlarının başvuruları gereği gibi değerlendirmesi ve yargı kararlarının uygulanmasını sağlaması, etkili hukuki korumanın temel koşullarıdır.

2.4

Hukuki desteğe erişim ve yargılama maliyetleri

Avukata ulaşabilmek ve dava sürecinin masraflarını karşılayabilmek, görüşmelerde birbirinden ayrı iki sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı bölgelerde kişisel ilişkiler ve yerel dernekler aracılığıyla gönüllü hukuki destek sağlanabilse de keşif, bilirkişi, harç ve diğer yargılama giderlerini karşılamakta güçlük yaşanmaktadır. Bir hukukçunun sözleri bu ayrımı açıkça ortaya koymaktadır: ***"Avukat buldun avukat var, ama davayı yürütecek paran yok."***

Ankette hukuki destek ihtiyacına ilişkin soruyu yanıtlayan 25 kişinin 14'ü desteğe ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Bu 14 kişiden 12'si ihtiyaç duyduğu desteğe tamamen, biri kısmen erişebildiğini bildirmiş, biri ise soruyu yanıtlamak istememiştir. Bununla birlikte, hukuki desteğe erişebilmek, dava sürecindeki bütün masrafların karşılanabildiği anlamına gelmemektedir. Görüşmelerde özellikle yargılama giderlerinin yüksekliği üzerinde durulmaktadır.

Fatsa'da görüşülen bir hukukçu, bir bilirkişi heyeti için 120 bin liralık giderden söz ederken, takip görüşmesindeki başka bir hukukçu keşifler için 150–200 bin liraya ulaşan tutarlar aktarmaktadır. Giresun'daki hukukçu da bilirkişi ve keşif giderlerinin 200 bin lirayı bulabildiğini, bu miktarların bir köylünün tek başına karşılayabileceği düzeyin çok üzerinde olduğunu belirtmektedir.

Bu giderlerin nasıl karşılandığı ise yerel örgütlenmelerin olanaklarına göre değişmektedir. Fatsa'da bir hukukçu, masrafların köylüler arasında paylaşıldığını, ekonomik durumu daha iyi olanların daha fazla katkıda bulunduğunu ve bugüne kadar takip ettikleri dosyalarda gerekli paranın toplanabildiğini anlatmaktadır. Giresun'daki hukukçu ise yeterli kaynak ve örgütlenme olmadan köylüleri dava açmaya yönlendirmenin güçlüğüne dikkat çekmektedir. Dolayısıyla dava açabilmek, hukuki desteğin yanında ciddi bir maddi kaynak ve dayanışma ağı da gerektirmektedir. Bu kaynaklara erişimdeki eşitsizlikler, çevre savunucularının yargı yoluna başvurma olanaklarını da farklılaştırmaktadır.

Adli yardım da görüşülen hukukçular açısından gider sorununu her durumda çözen bir mekanizma olarak görülmemektedir. Bir hukukçu, müvekkilinin ödeyemediği giderler için yaptığı adli yardım talebinin reddedildiğini aktarmaktadır. Fatsa'daki görüşmelerde ise adli yardımın belge hazırlama yükünden ve kabulüne ilişkin güçlüklerden söz edilmektedir. Avukatlık desteği ile mahkeme giderlerinin karşılanması farklı ihtiyaçlar olduğundan, bu anlatılar tek bir destek mekanizmasına ilişkin ortak sonuç gibi okunmamalıdır. Ortaklaşan sorun, gönüllü avukat bulunmasının bütün yargılama giderlerini ortadan kaldırmamasıdır.

Anket sonuçları, hukuki süreçlerin maddi giderlerin yanı sıra önemli bir zaman yükü de yarattığını ortaya koymaktadır. İlgili soruyu yanıtlayan 25 kişiden 15'i önemli zaman kaybı yaşadığını, 12'si avukatlık veya dava giderleriyle, 6'sı ulaşım ve konaklama masraflarıyla karşılaştığını belirtmiştir. Üç kişi ise hukuki süreçler nedeniyle örgüt veya kampanya kaynaklarının azaldığını bildirmiştir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği bu soruya verilen yanıtlar, hukuki mücadelelerin farklı maliyetlerinin aynı kişiler üzerinde birikebildiğine işaret etmektedir. Bu giderler, savunucuların açtıkları davaların yanı sıra kendilerine karşı başlatılan hukuki süreçlerle de ilişkili olabilmektedir.

2.5

Teknik bilgiye erişim ve keşif süreçlerine katılım

Çevresel uyuşmazlıkların yargıya taşınması, projeyi veya etkilerini teknik açıdan değerlendirebilecek uzmanlara erişimi de gerektirebilmektedir. Akbelen'de görüşülen bir hukukçu, gönüllü bir bilim kurulunun ÇED dosyalarını sayfa sayfa inceleyerek uzman görüşü hazırladığını ve hukuki çalışmanın bu destekle yürütülebildiğini anlatmaktadır. Ancak aynı görüşmede, Türkiye'nin farklı yerlerinden gelen taleplere sınırlı sayıda gönüllünün yetişmekte zorlandığı da vurgulanmaktadır: ***"Bir avuç insan her yere yetişemiyor."***

Benzer dayanışma ilişkileri başka bölgelerde de kurulmaktadır. Artvin'de bilim insanlarının bölgeye davet edilerek çalışmalarından yararlanıldığı, Fatsa'da ise akademik çalışmaların yerel halkın bilgilendirilmesinde kullanıldığı anlatılmaktadır. Bilimsel bilgiye erişim, çevre savunucularının projelerin teknik boyutlarını anlamalarına, ÇED dosyalarını değerlendirmelerine ve itirazlarını gerekçelendirmelerine katkı sağlamaktadır. Ancak gönüllü uzmanların sınırlı sayıda olması, bu desteğin sürekliliğini ve farklı bölgelerden gelen taleplerin karşılanmasını güçleştirmektedir. Ayrıca gönüllü bilimsel destek, mahkemelerin görevlendirdiği bilirkişi heyetlerinden ve bunların giderlerinden ayrı bir ihtiyaçtır.

Yargısal süreçlere katılımın bir başka boyutu da keşif alanlarına ve duruşmalara fiziksel erişimdir. Fatsa'da görüşülen bir hukukçu, bazı keşiflerde davacıların alana girişinin engellenmek istendiğini, mahkeme heyetiyle görüşerek katılımlarını sağladıklarını anlatmaktadır. Artvin'deki bir katılımcı ise duruşmaya giderken tekrarlanan yol kontrolleri nedeniyle mahkemeye ulaşmakta geciktiklerini belirtmektedir. Keşiflerde hazır bulunabilmek ve duruşmalara zamanında ulaşabilmek, davacıların yargılama sürecine katılabilmeleri açısından önem taşımaktadır.

2.6

Kararların uygulanması ve yeniden başlayan süreçler

Çevre mücadelelerinde mahkemeden lehe karar alınması, ilgili faaliyetlerin durmasını ve hukuki sürecin sona ermesini her zaman sağlamamaktadır. Görüşmelerde kararların sahada uygulanması, farklı idari işlemlerle faaliyetlerin sürdürülmesi ve aynı projeye karşı yeniden dava açılması, birbirini izleyen sorunlar olarak aktarılmaktadır.

Giresun'daki ortak görüşmede katılımcılar, sondaj makinesinin alana getirilmek istendiğini öğrenmeleri üzerine köylülerle birlikte sahada nöbet tutmaya başladıklarını anlatmaktadır. Yanlarında mahkeme kararı bulunmasına rağmen kararın dikkate alınması için şirket temsilcileri ve kollukla uzun süre tartışmak zorunda kaldıklarını belirtmektedirler (S15). Görüşülen hukukçu (S07) da mahkeme kararına karşı idarenin başka bir idari yazıyı esas aldığını aktarmaktadır: ***"Diyorum ki, idare mahkemesi kararı var; "müdürlüğün dediği" diyor."*** Akbelen'deki bir katılımcı ise belirli araziler için yürütmeyi durdurma kararı bulunduğunu belirtmelerine rağmen evlerin ve arazilerin yakınında çalışmaların sürdüğünü anlatmaktadır (S06). Bu deneyimler, kararın uygulanmasını sağlama yükünün de savunucuların üzerinde kalabildiğini göstermektedir.

Artvin'deki görüşmeci (S05), iptal kararlarının ardından aynı projenin değiştirilmiş dosyalar veya yeni izinlerle yeniden gündeme getirildiğini, bu nedenle her defasında belgeleri incelemek, itiraz etmek ve yeniden dava açmak zorunda kaldıklarını anlatmaktadır. Akbelen'de görüşülen hukukçu (S04) da geçmişte çevre davalarında verilen kararların uygulanmamasını bugün devam eden bir sorun olarak değerlendirmektedir. Her iki örnekte de mahkemede kazanılan bir dava, mücadelenin sona ermesi anlamına gelmemekte; kararların uygulanıp uygulanmadığını ve yeni idari işlemleri izleme ve takip etme yükü çevre savunucularının üzerinde kalmaktadır.

Bu tür süreçlerin idari ve hukuki boyutlarından biri, iptal edilen ÇED kararlarının ardından aynı proje için yeni kararlar verilmesine olanak tanıyan 2009/7 sayılı Genelge kapsamında yürütülen uygulamalardır (Mekânda Adalet Derneği, 2024).

Katılımcılarının eleştirileri arasında "kamu yararı" gerekçesinin nasıl kullanıldığı da yer almaktadır. Giresun'daki hukukçu (S07), projelerin kamu yararına dayandırıldığını, ancak bu yararın ne olduğunun somut biçimde açıklanmadığını belirtmektedir. Fatsa'daki hukukçu (S12) ise madenlerin çıkarılmasının ülke yararına olduğu gerekçesinin, çevrede yaşama ve mülkiyet haklarına ilişkin taleplerin önüne geçirilebildiğini anlatmaktadır. Aynı görüşmede, fındık üretiminin sağladığı ekonomik ve toplumsal yararı raporlarla ortaya koyarak bu değerlendirmeye itiraz ettikleri aktarılmaktadır. (S08) Bu anlatılar, kamu yararının içeriği ve ölçütleri açıklanmadığında kavramın şirket faaliyetlerini önceleyen, yerel halkın yaşam ve geçim taleplerini geri plana iten esnek bir gerekçeye dönüşebildiğini düşündürmektedir. Katılımcıların eleştirisi, siyasi ve ekonomik önceliklerin yargısal değerlendirmelerde belirleyici olması ve şirketlerin kazancının toplumun ortak yararıyla özdeşleştirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu yaklaşım, savunucuların kazanımlarını korumak için üst yargı mercilerine başvurmasını ve yeni işlemlere karşı ayrı davalar yürütmesini gerektiren sürecin bir parçası olarak değerlendirilmektedir

Mahkeme kararlarının kapsamı ve sonuçları konusunda da görüş ayrılıkları yaşanabilmektedir. Fatsa'da görüşülen bir hukukçu (S09), bir kararın ÇED kararını mı yoksa iptal talebinin reddine ilişkin idari işlemi mi ortadan kaldırdığı konusunda farklı yorumlar bulunduğunu anlatmaktadır. Aynı görüşmede, faaliyetin durmasında mevcut kapasitenin dolmasının da etkili olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla bir faaliyetin sona ermesinde yargı kararlarının etkisi ile diğer fiilî nedenlerin birbirinden ayrılması gerekmektedir.

Hukuki mücadelelerin somut sonuç verdiği örnekler de bulunmaktadır. Fatsa'daki takip görüşmesinde (S10), üst yargı mercilerinin kararları sonucunda bazı faaliyetlerin ve kapasite artışlarının engellendiği anlatılmaktadır. Ordu'daki dernek görüşmesinde (S21) ise yürüyüş yasağına karşı açılan davanın olumlu sonuçlandığı aktarılmaktadır. Bu örnekler, yargı yoluyla sonuç alınabildiğini, ancak kararların ne zaman verildiğinin ve sahada nasıl uygulandığının da hukuki korumanın etkililiği açısından belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır (Mekânda Adalet Derneği, 2024).

03

Çevre Savunucularına Yönelik Baskılar ve Hak İhlalleri

Çevre savunucularıyla gerçekleştirilen görüşmeler ve saha izleme notları, çevresel tahribatlara karşı yürütülen mücadelelerde karşılaşılan baskıların farklı biçimler alabildiğine işaret etmektedir. Hukuki ve idari süreçler, kolluk uygulamaları, sözlü tehditler ve geçim kaynakları üzerinden kurulan baskılar, bazı anlatılarda birbirini tamamlayan deneyimler olarak ortaya çıkmaktadır.

3.1

Hukuki ve idari baskılar

Saha çalışmaları, çevre savunuculuğu ile hukuki ve idari süreçler arasında süreklilik arz eden bir temas bulunduğunu göstermektedir. Yerel savunucular; protestolar, alan nöbetleri, yol kesme, toplantı ve basın açıklamaları gibi kamusal faaliyetlerin ardından ifadeye çağrılma, soruşturma, ceza davası, idari müdahale veya şikâyet tehdidiyle karşılaştıklarını aktarmaktadır (S05, S06, S17). Hukukçu katılımcılar ise bu baskının yalnızca ceza hukuku üzerinden değil, ÇED süreçlerinin yürütülme biçimi, izin ve ruhsat mekanizmaları, acele kamulaştırma kararları, idari yargıdaki gecikmeler ve mahkeme kararlarının etkili uygulanmaması üzerinden de üretilebildiğini belirtmektedir (S04, S07, S10).

Türkiye'de belgelenen çevre savunuculuğu vakalarında ceza soruşturmaları ve kovuşturmalarının "görevi yaptırmamak için direnme" (TCK m. 265), "kamu görevlisine hakaret" (TCK m. 125), "iş ve çalışma hürriyetinin ihlali" (TCK m. 117) ve "mala zarar verme" (TCK m. 151) gibi suç isnatlarına dayandırıldığı görülmektedir. Saha görüşmelerinde, "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" (TCK m. 217/A) suçundan yürütülen bir soruşturma da aktarılmıştır. Protesto faaliyetleri nedeniyle 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında da yargısal işlemler başlatılabilmektedir (Mekânda Adalet Derneği, 2023).

Orman alanlarında gerçekleştirilen nöbet ve protestolar sırasında ise belirlenen konaklama alanları dışında geceleme gibi fiiller nedeniyle 6831 sayılı Orman Kanunu kapsamında idari para cezaları uygulanabildiği belgelenmiştir (Sessiz Kalma, 2025).

Bu anlatılarda dikkat çeken ortak noktalardan biri, hukuki sürecin yalnızca hak arama aracı değil, aynı zamanda savunucular üzerinde zaman, emek ve psikolojik yük yaratan bir mücadele alanına dönüşmesidir. Bir yerel savunucu, kendi deneyimini "Her eylemden bir tane davam var" (S05) sözleriyle ifade etmektedir. Başka bir savunucu ise çevresel tahribatı belgelediği iddiasıyla hakkında tekrarlanan şikâyetlerde bulunulduğunu, düzenli olarak ifadeye çağrıldığını ve bu şikâyetlerin kovuşturmaya yer olmadığı kararlarıyla sonuçlandığını aktarmaktadır (S17).

Anketin ilgili sorularını yanıtlayan 25 kişiden 11'i dava, soruşturma veya şikâyetle tehdit edildiğini, 11'i hakkında suç duyurusunda bulunulduğunu, 11'i ise toplantı ve gösteri yasaklarıyla karşılaştığını belirtmiştir. Ceza davası, idari para cezası, gözaltı veya tutuklama ve adli kontrol kapsamında bölgeye giriş yasağı seçeneklerinin her biri beşer kişi tarafından işaretlenmiştir. Bu yanıtlar, hukuki ve idari baskıların farklı biçimlerde yaşanabildiğini ortaya koymaktadır.

Bu işlemler arasında, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesi kapsamında uygulanan yurt dışına çıkış yasağı gibi adli kontrol tedbirleri de bulunmaktadır. Bu tür tedbirler, tutuklama kararı verilmediği durumlarda da savunucuların hareket özgürlüğünü sınırlandırabilmektedir (bianet, 2021).

Hukuki süreçlerin sonuçları ise tek yönlü değildir. Bazı davalarda yürütmenin durdurulması, iptal veya hak ihlali tespiti gibi kazanımlar elde edilmiştir. Ancak kararların gecikmesi, uygulanmaması ya da projelerin yeni idari işlemlerle yeniden gündeme gelmesi, bu kazanımların sahadaki etkisini sınırlayabilmektedir (S07, S17). Dolayısıyla sorun, hukuki yolların bütünüyle etkisiz kalmasından çok, yargı yoluyla elde edilen kazanımların zamanında uygulanması, etkili bir koruma sağlaması ve kalıcılığının güvence altına alınmasında yaşanan güçlüklerdir.

3.2

Kolluk müdahaleleri

Kolluk kuvvetlerinin çevre savunuculuğu alanındaki görünürlüğü, bazı mücadele alanlarında eylem anlarıyla sınırlı kalmayan, uzun süreli bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplantı ve gösterilerin ertelenmesine veya yasaklanmasına ilişkin kararlar, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 17. maddesi ile 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesi çerçevesinde de alınabilmekte; bu kararlar savunucuların kamusal alanda bir araya gelme olanaklarını etkileyebilmektedir.

Jandarma ve polis; yol kesme, alan girişini engelleme, kimlik kontrolü, arama, yakalama, gözaltına götürme hazırlığı, fiziksel müdahale, TOMA, biber gazı ve plastik mermi kullanımı gibi uygulamalarla ilişkilendirilmektedir. Bazı savunucular köy veya mücadele alanında günlerce ya da daha uzun süre kolluk bulunduğunu, bunun başlı başına bir yıldırma hissi yarattığını ifade etmektedir (S06, S07). Bir hukukçu, yaşlı köylülerin karşısında çok sayıda jandarmanın ve gözaltı ekipmanının bulunmasını, doğrudan gözaltı gerçekleşmese de baskı oluşturabilen bir uygulama olarak değerlendirmektedir (S07). Kolluğun mücadele alanlarındaki varlığını, kamu düzenini sağlama işlevinin yanı sıra savunucuların örgütlenme olanakları ve hareket alanı üzerindeki etkileri bakımından da değerlendirmek gerekmektedir.

Mücadele alanlarına erişimin sınırlandırılması da öne çıkan deneyimler arasındadır. Bir savunucu, mahkeme kararını göstermek üzere sondaj sahasına gitmeye çalışan kişilerin geçişinin engellendiğini anlatmaktadır (S16). Başka bir katılımcı ise yol kontrolleri nedeniyle sondaj alanına yürüyerek ulaşabildiklerini belirterek, "Sadece jandarma önümüze dikilmiş, muhatap bulamadık" (S12) sözleriyle durumu ifade etmektedir. Ankette ilgili soruyu yanıtlayan 25 kişiden 8'i fiziksel müdahale veya saldırıya maruz kaldığını, 5'i ise gözaltı veya tutuklama deneyimi yaşadığını belirtmiştir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar protestolarda kolluk bulunmasına rağmen doğrudan müdahaleyle karşılaşmadıklarını ifade etmektedir (S09, S10).

3.3

Tehditler

Çevre savunucularının karşılaştıkları doğrudan ve dolaylı tehditler, kişisel güvenlik kaygıları kadar mücadeleye katılım ve savunuculuk faaliyetlerini sürdürme olanakları üzerindeki etkileri bakımından da öne çıkmaktadır.

Bazı yerel savunucular kendilerine veya aile üyelerine anonim ya da kaynağı belirsiz tehditler ulaştığını aktarmaktadır. Bir savunucu, tehditlerin ailesine de yöneldiğini belirtmiş, ancak tehdidin içeriğini ayrıntılandırmak istememiştir (S01). Başka bir katılımcı ise kendisine önce çeşitli teklifler sunulduğunu, bunları kabul etmemesinin ardından dolaylı tehditlerle karşılaştığını anlatmaktadır: ***"En önce teklif oluyor. Teklif kabul edilmezse bu sefer tehditlere dönüyor."*** (S17)

Şirketlerde çalışan yakınlarının işten çıkarılabileceği mesajının ailelere iletilmesi, savunuculara "çalışmayı engelleme", "yol kesme" veya "yanıltıcı bilgi yayma" gibi suçlamalarla karşılaşabileceklerinin söylenmesi ve olası yargısal yaptırımların korkutma amacıyla kullanılması bunlar arasındadır (S07). Yerel bir örgütlenmeye kapatma, para cezası ve denetim tehdidi yöneltildiği de aktarılmaktadır (S15).

Bir hukukçu bu durumu ***"Ekmeğinizle sizi tehdit ediyorlar"*** (S07) sözleriyle özetlemektedir.

Ankette ilgili soruyu yanıtlayan 25 kişiden 15'i sözlü, yazılı veya anonim tehditlere maruz kaldığını belirtmiştir. Tehditlerin kaynağına ilişkin anlatılar ise farklılaşmaktadır. Şirketlerle bağlantılı kişiler, kamu görevlileri veya kimliği belirsiz kişilerden söz edilmektedir. Ankette 11 kişi birden fazla aktörün birlikte hareket ettiğini, 5 kişi kamu kurumları veya görevlilerini, 4 kişi ise şirket temsilcilerini baskıların kaynağı olarak belirtmiştir. Bununla birlikte, tehditlerin kaynağı her durumda kesin olarak belirlenememektedir.

3.4

İtibarsızlaştırma girişimleri

Karalama ve itibarsızlaştırma, çevre savunucularının meşruiyetini zayıflatmaya yönelik ayrı bir baskı biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Savunucuların "dışarıdan yönlendirilen", "yabancı çıkarlarla bağlantılı", "yanıltıcı bilgi yayan", "işi gücü engellemek olan" veya yerel kalkınmaya karşı hareket eden kişiler olarak sunulduğuna ilişkin örnekler aktarılmıştır. Bir yerel savunucu, kendisi hakkında "Alman casusu" şeklinde isimsiz ihbar yapıldığını ve yabancı kaynaklardan para aldığı yönünde söylentiler çıkarıldığını anlatmaktadır (S05). Başka bir görüşmede yerel medya organlarının belirli savunucuların sosyal medya paylaşımlarını hedef göstererek "yanıltıcı bilgi" yaydıkları yönünde yayınlar yaptığı; kamu görevlilerinin ise köylülere "3-5 kişinin gazına gelmeyin" biçiminde ifadeler kullandığı aktarılmaktadır (S07). Bu söylem, çevre savunucularının kriminalize edilmesine ve yerel topluluklarla aralarındaki güven ilişkisinin zayıflamasına yol açabilmektedir.

Ankette ilgili soruyu yanıtlayan 25 kişiden 12'si yerel topluluk içinde "provokatör" veya "kalkınma karşıtı" olarak yaftalandığını, 10'u ise sosyal medya üzerinden tacize uğradığını belirtmiştir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar yerel halkla yıllar içinde kurdukları güven ilişkilerinin bu tür söylemlerin etkisini sınırladığını anlatmaktadır (S05, S17).

3.5

Ekonomik baskılar

Ekonomik baskılar, mülakatlarda iki ayrı fakat bağlantılı düzeyde ortaya çıkmaktadır. İlk düzey, savunuculuğun doğrudan maliyetidir. Dava harçları, bilirkişi ücretleri, keşif giderleri, vekâlet ücretleri, ulaşım ve diğer yargılama giderleri özellikle kırsal ve geçimlik üretime dayalı topluluklar açısından ciddi bir yük oluşturmaktadır. Bir yerel savunucunun ***"Evin kirasını avukat parası yaptım"*** (S01) ifadesi, bu yükün hane ekonomisine kadar uzanabildiğini çarpıcı biçimde göstermektedir.

Hukukçular da benzer şekilde teknik ve hukuki kapasitenin maliyetine dikkat çekmektedir. ÇED raporlarının incelenmesi için mühendis, bilim insanı ve teknik uzman desteğine ihtiyaç duyulduğu; bu desteğin sıklıkla gönüllülük üzerinden karşılandığı, ancak gönüllülüğün sürdürülebilir olmadığı belirtilmektedir (S04). Yüksek keşif ve bilirkişi ücretleri nedeniyle hangi davaların açılacağı konusunda önceliklendirme yapılması da kaynak yetersizliğinin hukuki mücadele üzerindeki etkisini göstermektedir (S07).

İkinci düzey ise ekonomik bağımlılıkların toplumsal baskıya dönüşmesidir. Şirketlerde çalışan köylüler veya yakınları üzerinden işten çıkarma tehdidi kurulması, yerel temsilcilere iş, araç, hizmet veya başka ekonomik avantajlar sağlandığı yönündeki anlatılar ve buna bağlı olarak topluluk içinde görüş ayrılıklarının derinleşmesi öne çıkmaktadır. Hukukçu görüşmelerinde özellikle şirket istihdamının aile ilişkileri ve köy içi dayanışma üzerinde kırılma yaratabildiği aktarılmaktadır (S07, S16).

3.6

Deneyimleri SLAPP çerçevesinden okumak

Kamusal katılıma karşı stratejik davalar *(Strategic Lawsuits Against Public Participation - SLAPP)*, kamu yararını ilgilendiren konularda görüş açıklayan veya savunuculuk faaliyetlerinde bulunan kişi ve kuruluşları yıldırmak, susturmak ya da kamusal katılımlarını sınırlandırmak amacıyla tehdit edilen, başlatılan veya sürdürülen hukuki girişimleri ifade etmektedir. Bu girişimler yalnızca hukuk davalarıyla sınırlı olmayıp ceza ve idari süreçleri de kapsayabilmektedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2024 yılında kabul ettiği CM/Rec(2024)2 sayılı Tavsiye Kararı, SLAPP niteliği taşıyabilecek hukuki süreçlerin belirlenmesinde dikkate alınabilecek on gösterge ortaya koymaktadır (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 2024). Bunlar; taraflar arasındaki ekonomik, siyasi veya toplumsal güç eşitsizliğinin baskı amacıyla kullanılması, hukuki iddiaların kısmen veya tamamen dayanaksız olması, orantısız taleplerde bulunulması, hukuki usullerin kötüye kullanılması, yargılama süresini ve maliyetlerini artıran taktiklere başvurulması, kurumlar yerine bireylerin hedef alınması, hukuki süreçlere karalama ve itibarsızlaştırma kampanyalarının eşlik etmesi, hukuki tehdit ve taciz yöntemlerinin kullanılması, aynı olaylara ilişkin çoklu veya eşgüdümlü hukuki girişimlerde bulunulması ve yargı dışı çözüm yollarının sistematik biçimde reddedilmesidir.

Bu göstergelerin tamamının aynı hukuki süreçte bulunması gerekmemektedir. Bir davanın SLAPP niteliği taşıyıp taşımadığını değerlendirirken davanın amacı, niteliği ve taraflar üzerindeki etkileri birlikte ele alınmalıdır. Araştırma kapsamında karşılaşılan bazı deneyimler SLAPP göstergeleriyle örtüşmektedir. Ancak mevcut bulgular, belirli davaları kesin olarak bu şekilde nitelendirmekten çok, hukuki süreçlerin çevre savunucularının kamusal katılımı üzerindeki baskı ve caydırıcı etkilerine dikkat çekmektedir.

Çevre savunucularının ifade, örgütlenme ve protesto faaliyetlerinin ardından karşılaştıkları soruşturma ve şikâyetler, SLAPP açısından incelenmesi gereken örnekler arasındadır. Bazı katılımcılar, şirket faaliyetlerine yönelik itirazlarının ardından "çalışma hakkının engellenmesi", "yanıltıcı bilgi yayma", "yol kesme" veya benzeri suçlamalarla karşılaştıklarını anlatmaktadır (S07, S17). Kimi görüşmelerde soruşturmaların özellikle mücadelenin öncülerine yöneldiği, buna karşılık şirketler veya kamu görevlileri hakkında yapılan şikâyetlerin daha yavaş ilerlediği ya da sonuçsuz kaldığı yönündeki değerlendirmeler de dile getirilmektedir (S05, S07, S17). Şirketlerin doğrudan davacı veya şikâyetçi olarak görünmediği, ancak kamu makamlarınca yürütülen yargısal süreçlerin başlatılmasında rol oynadığı durumlar, "örtülü SLAPP" kavramıyla ele alınmaktadır (Mekânda Adalet Derneği, 2023).

Hukuki süreçlerin tekrarlanması, savunucular üzerindeki yükü artıran bir başka unsurdur. Ankette ilgili soruyu yanıtlayan 25 kişiden 11'i üç ila beş ayrı hukuki süreçle karşılaştığını belirtmiştir. Bir savunucunun kendisine yöneltilen şikâyetlerin tekrarlanmasına ilişkin anlatısı da bu açıdan incelenmeye değerdir (S17). Bununla birlikte, anket yanıtlarında belirtilen hukuki süreçlerin tamamının savunuculara karşı başlatılmış olup olmadığı ve somut davaların SLAPP göstergelerini ne ölçüde karşıladığı ayrıca değerlendirilmelidir.

Bazı katılımcılar, soruşturma ve dava tehditlerinin itibarsızlaştırma girişimleri ve yoğun kolluk varlığıyla aynı dönemde yaşandığını aktarmaktadır (S05, S07). Nitekim hukuki süreçler, kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat gibi kararlarla sonuçlansa dahi savunucular üzerinde maddi, psikolojik ve zamansal yükler yaratabilmektedir. Bu nedenle hukuki girişimlerin olası caydırıcı etkisini değerlendirirken yalnızca yargılama sonuçlarına değil, davaların açıldığı koşullara ve süreç boyunca savunucular üzerinde yarattığı etkilere de dikkat etmek gerekir (Mekânda Adalet Derneği, 2023).

04

Baskıların Bedeli

Gündelik Yaşam ve Mücadele Üzerindeki Etkiler

Çevre savunucularıyla gerçekleştirilen görüşmeler ve anket çalışması, savunuculuk faaliyetleri sırasında karşılaşılan baskıların yanı sıra çevresel tahribatın da gündelik yaşam üzerinde ekonomik, toplumsal ve psikososyal etkiler yarattığını ortaya koymaktadır.

Bu etkiler, çevresel tahribat nedeniyle yaşanan geçim kayıplarından hukuki mücadelelerin yarattığı maddi yüke, güvenlik kaygılarından toplumsal ilişkilerdeki değişimlere kadar uzanmaktadır. Baskıların savunuculuk faaliyetleri üzerindeki sonuçları ise farklılaşmaktadır. Bazı savunucular korku, yalnızlaşma ve mücadeleye katılımın zayıflamasından söz ederken, diğerleri karşılaştıkları güçlükler karşısında mücadele yöntemlerini çeşitlendirmekte ve yeni dayanışma ilişkileri geliştirmeye çalışmaktadır.

4.1

Ekonomik ve psikososyal etkiler

Çevre savunuculuğunun ekonomik maliyetleri, kısa vadede özellikle hukuki mücadelelerin gerektirdiği harcamalar üzerinden hissedilirken, çevresel tahribatın yaşam koşulları ve geçim kaynakları üzerindeki etkileri daha uzun vadeli ve yapısal sonuçlar doğurabilmektedir. Hukuki süreçler savunucuların mevcut ekonomik kaynakları üzerinde doğrudan bir yük oluştururken, çevresel tahribat tarımsal üretimi, doğal kaynaklara erişimi ve yerel geçim olanaklarının sürekliliğini tehdit etmektedir.

Bu etkiler, tarım arazilerinin zarar görmesi, zeytin ağaçlarının kuruması ve su kaynaklarının kirlenmesi gibi somut kayıplar üzerinden ortaya çıkmaktadır. Bir katılımcı, arazisinin yakınında gerçekleştirilen çalışmaların ardından yaşadığı kaybı ***"Şu an dört tane yüz yaşındaki zeytin ağacımız gitti"*** (S03) sözleriyle anlatmaktadır. Aynı görüşmede tarımsal üretimden elde edilen gelirin hane ekonomisi ve çocukların eğitimi bakımından önemi de vurgulanmaktadır (S01). Başka bir savunucu ise maden faaliyetleri sonrasında dere ekosisteminde ve su kaynaklarında gözlemlediği değişimleri aktarmaktadır (S17). Ankette 33 kişi temel ihtiyaçlara erişim maliyetlerinin arttığını veya kısmen arttığını, 20 kişi bölge halkının iş kaybı yaşadığını belirtmiştir. Su kalitesinin bozulduğunu bildirenlerin sayısı 32, otlak, orman veya ortak kullanım alanlarının kaybedildiğini belirtenlerin sayısı 29'dur. Ayrıca 28 kişi tarım ve hayvancılık için suya erişimin güçleştiğini, 26 kişi tarımsal verimde düşüş yaşandığını, 23 kişi ise alternatif geçim kaynaklarının zarar gördüğünü ifade etmiştir. Bu yanıtlar, katılımcıların yaşadıkları veya gözlemledikleri bölgesel etkileri yansıtmaktadır.

Psikososyal etkiler ise özellikle mücadelelerin uzun sürmesi, yaşanılan çevredeki tahribatın devam etmesi ve toplumsal desteğin azalmasıyla ilişkilidir. Bazı savunucular, çevresel müdahaleler sırasında yaşadıklarını aradan zaman geçmesine rağmen unutamadıklarını ve hukuki kazanımların beklenen sonuçları doğurmamasının hayal kırıklığı yarattığını anlatmaktadır (S06, S15, S16). Başlangıçta mücadeleye katılan kişilerin zamanla korkarak geri çekilmesi de yalnızlık duygusunu artırabilmektedir. Bir katılımcı bu deneyimini ***"Halk sonradan korkmaya başladı, yalnız kaldım"*** (S02) sözleriyle ifade etmektedir.

Anketin açık uçlu yanıtlarında da yerel çevre savunucularının yalnızlaştırıldığına ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu anlatılar, psikososyal etkilerin bireysel kaygıların yanı sıra çevresel kayıp ve toplumsal dayanışma ilişkilerindeki değişimlerle de bağlantılı olduğunu göstermektedir.

4.2

Güvenlik kaygıları

Güvenlik kaygıları; protestolar ve nöbetler sırasında yaşanan kolluk müdahaleleri, fiziksel yaralanma deneyimleri, hukuki yaptırım ihtimali ve savunucuların yakın çevrelerine yöneltildiği belirtilen tehditlerle ilişkilendirilmektedir. Bazı yerel savunucular, mücadele alanlarında yoğun kolluk varlığıyla karşılaştıklarını, gözaltına alındıklarını ve gündelik yaşam alanlarının da gözetim altında tutulduğunu anlatmaktadır (S06, S07). Diğer görüşmelerde ise aile üyelerine yöneltilen tehditler ve geçim kaynaklarını kaybetme ihtimali, güvenlik kaygılarını artıran unsurlar olarak aktarılmaktadır (S01, S17).

Doğrudan bir yaptırımla henüz karşılaşılmamış olması da güvenlik kaygısının bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Bir hukukçu (S14), hedef alınabileceği ihtimaline ilişkin kaygısını ifade ederken şu sözleri kullanmıştır: ***"Acaba sırada mıyız?"***

Çevresel tahribatın yaşam alanlarında yarattığı riskler de güvenlik kaygılarının bir diğer boyutudur. Su kaynaklarının kirlenmesi, madencilik faaliyetleri ve tarım alanlarının zarar görmesine ilişkin anlatılar, gündelik yaşamın sürdürüldüğü çevrenin güvenliğine yönelik endişeleri ortaya koymaktadır (S06, S17). Akbelen'de saha gezisi sırasında bize eşlik eden bir katılımcı (S22), maden sahasının hanelere yakınlığı nedeniyle dinamit patlatmalarının evlerde güçlü sarsıntılara ve yoğun gürültüye yol açtığını aktarmıştır. Bu anlatı, evlerin zarar görmesi ihtimalinin yanında, patlatmaların tekrarlanmasının ev içinde de sürekli tetikte hissetmeye zemin hazırlayabileceğini düşündürmektedir. Böylece güvenlik kaygısı, gündelik yaşamın ve dinlenmenin sürdürüldüğü evin güvenliğine de uzanmaktadır.

Anketin açık uçlu yanıtlarında, yerel çevre savunucularının yanı sıra çevre sorunlarını haberleştiren gazetecilerin de tehdit ve sansürle karşılaştıkları yönünde ifadeler bulunmaktadır. Çevresel sorunları araştıran bir gazeteci, sahada karşılaştığı risklerin ardından çalışmalarını daha planlı ve temkinli yürütmeye başladığını belirtmektedir (S18).

Bazı savunucular baskılara karşı kolektif güvenlik yöntemleri geliştirmektedir. Birbirlerini olası müdahalelerden haberdar etmek amacıyla iletişim ağları oluşturdukları, nöbet alanlarını birlikte takip ettikleri ve fiziksel müdahaleler sırasında birbirlerini korumaya çalıştıkları aktarılmaktadır (S06). Bu deneyimlerde güvenlik, bireysel önlemlerin yanı sıra dayanışma ve birlikte hareket etme üzerinden de ele alınmaktadır.

4.3

Otosansür

Çevre savunucularına yönelik baskıların ifade özgürlüğü üzerindeki etkileri bakımından otosansür ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konudur. Görüşmelerde bazı bilgilerin paylaşılmasından kaçınıldığı, kişilerin kamusal görünürlüklerini sınırlandırdığı veya üçüncü kişileri korumak amacıyla belirli faaliyetleri kamuoyuna açıklamadığı örnekler bulunmaktadır. Bu davranışların bir kısmı baskı ve yaptırım kaygısıyla ilişkili olabileceği gibi, bir kısmı da savunucuların kendilerini ve birlikte hareket ettikleri kişileri korumak amacıyla geliştirdikleri güvenlik önlemlerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla otosansür ile güvenlik amacıyla benimsenen gizlilik uygulamalarını birbirinden ayırmak gerekir.

Çevresel sorunları haberleştiren bir katılımcı (S18), sahada karşılaştığı önyargılar ve olası tepkiler nedeniyle kimi zaman kimliğini gizleyerek çalıştığını şöyle ifade etmiştir: ***"Çoğu defa mesela imzasız haber yayınladım"***

Aynı katılımcı, gazetecilik faaliyetlerini sürdürme isteğini kaybetmediğini ancak çalışma yöntemlerini daha temkinli hale getirdiğini belirtmektedir (S18). Başka bir savunucu, kendisine ve ailesine yönelik tehditlerin içeriğini paylaşmak istememiş (S01); bir diğeri ise belirli bir faaliyeti ilgili kamu görevlisinin zarar görmesini önlemek amacıyla basına yansıtmadıklarını aktarmıştır (S05). Bu ikinci tür kararlar, otosansürden çok güvenlik ve gizlilik kaygılarıyla ilişkili olabilmektedir.

Anketin açık uçlu yanıtlarında, çevre haberciliği yapan gazetecilerin sansür ve tehditlerle karşılaştıkları da belirtilmektedir. Bu deneyimler, ifade üzerindeki baskının kişinin kendi sözünü sınırlandırmasına zemin hazırlayan koşullar bakımından da değerlendirilmesini gerektirmektedir. Sansür ve tehditler, hangi konuların dile getirilebileceğine ve konuşmanın olası bedellerine ilişkin bir baskı ortamı oluşturarak otosansürü besleyebilmektedir. Bu açıdan otosansür, bireysel bir tercihin ötesinde, dışarıdan uygulanan baskının kişinin ifade ve görünürlük kararlarına yansıyabildiği bir süreç olarak ele alınmalıdır.

4.4

Mücadeleden çekilme veya mücadele biçimini değiştirme

Görüşmeler, baskıların çevre savunuculuğu üzerindeki etkilerinin yalnızca mücadeleden çekilme üzerinden değerlendirilemeyeceğini göstermektedir. Bazı katılımcılar, korku ve ekonomik bağımlılık ilişkileri nedeniyle yerel toplulukların mücadeleye katılımının zayıfladığını aktarırken, diğerleri karşılaştıkları engellere rağmen faaliyetlerini sürdürdüklerini ve yeni mücadele yöntemleri geliştirdiklerini ifade etmektedir (S02, S06, S15).

Anket sonuçları da bu farklı deneyimlere ilişkin bulgular sunmaktadır. Baskı ve hukuki süreçlerle ilgili soruları yanıtlayan 25 katılımcıdan 21'i savunuculuk faaliyetlerinin değişmediğini, 4'ü ise katılım ve faaliyetlerinin arttığını belirtmiştir. Ancak araştırmanın devam ettiği ve anketin ağırlıklı olarak hâlen aktif savunuculara ulaşmış olabileceği dikkate alındığında, mücadeleden uzaklaşan kişilerin deneyimlerinin yeterince temsil edilmemiş olması mümkündür. Faaliyetlerin sürdürülmesi, baskıların ekonomik ve psikososyal etkilerinin olmadığı anlamına da gelmemektedir.

Mücadeleyi sürdürme iradesi farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Başlangıçta kendi yaşam alanlarını korumak amacıyla harekete geçen bazı savunucular, zaman içerisinde diğer bölgelerdeki çevre mücadelelerine destek vermeye başlamış, yerel örgütlenmelerde sorumluluk üstlenmiş veya savunuculuk faaliyetlerini kamusal temsil görevleriyle birleştirmiştir (S02, S06). Bu deneyimler, çevre mücadelesinin bazı katılımcıların toplumsal rollerini ve kamusal katılım biçimlerini değiştirebildiğini göstermektedir.

Mücadele yöntemlerindeki değişim, hukuki süreçlerin değerlendirilmesinde de ortaya çıkmaktadır. Görüşülen hukukçular, dava açmanın önemli bir hak arama aracı olmakla birlikte tek başına yeterli olmadığını, yerel örgütlenme ve fiilî mücadelenin sürdürülmesi gerektiğini vurgulamaktadır (S04, S07). Bir katılımcı (S15), hukuki mücadeleyle birlikte doğrudan saha faaliyetlerinin önem kazanmasını şu sözlerle anlatmaktadır: ***"Ama olay bizi öyle bir yere getirdi ki fiziki mücadele artık şart oldu."***

Diğer yandan, hukuki giderlerin yüksekliği ve gönüllü avukatların sınırlı kapasitesi nedeniyle hangi davaların açılacağına ilişkin önceliklendirme yapıldığı aktarılmaktadır (S07).

Anketin açık uçlu yanıtlarında, gönüllü çevre avukatlarının artan iş yüküne yetişmekte zorlandıkları ve insan hakları örgütleri ile çevre mücadeleleri arasındaki kurumsal ilişkilerin güçlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu değerlendirmeler, görüşmelerde aktarılan hukuki destek kapasitesinin sınırlılığına ve dayanışma ağlarının önemine ilişkin anlatılarla örtüşmektedir.

Bazı savunucuların mücadelelerini farklı bölgelere taşıması, yerel bilgilendirme faaliyetlerini artırması, hukuki süreçlerle sokak eylemlerini birlikte yürütmesi, bilimsel bilgiyi mücadeleye dahil etmesi ve destek ağlarını genişletmesi de karşılaştıkları güçlükler karşısında geliştirdikleri stratejiler arasındadır (S02, S06, S08, S15). Bu tercihlerin tamamı doğrudan baskılardan kaynaklanmamakta; bazıları mücadelelerin zaman içinde gelişmesiyle ilişkili bulunmaktadır. Ankette 20 katılımcı yer değiştirme veya göç riski bulunduğunu, 9 katılımcı ise zorunlu göç yaşandığını bildirmiştir. Ancak yaşam alanının kaybı, doğrudan mücadeleden çekilme anlamına gelmemektedir.

05

Mücadeleyi Sürdürmek

Dayanışma, Destek ve İhtiyaçlar

Görüşmelerde dayanışma, çevre savunuculuğunun sürmesini sağlayan gündelik bir ilişki ve kaynak olarak ortaya çıkmaktadır. Avukatların dosya takibi, bilim insanlarının teknik katkıları, köylülerin ortaklaşa karşıladığı giderler, duruşma ziyaretleri ve kişisel destek ilişkileri bu dayanışmanın farklı biçimleridir. Ancak katılımcılar, desteğin zaman içinde azalabildiğini, belirli kişilerin emeğine bağlı kaldığını ve bütün ihtiyaçları karşılayamadığını da aktarmaktadır. Bu bölüm, mevcut desteklerin nasıl işlediğini ve hangi alanlarda güçlendirilmesine ihtiyaç duyulduğunu ele almaktadır.

5.1

Önümüzdeki dönemin destek ihtiyaçları

Anket sonuçlarına göre, çevre savunucularının önümüzdeki dönemde en fazla ihtiyaç duydukları destekler hukuki danışmanlık ve avukatlık hizmetleri ile bağımsız teknik raporlama ve laboratuvar analizleridir. İlgili soruyu yanıtlayan 38 katılımcıdan 20'si hukuki destek, 19'u ise su, toprak ve hava analizlerini de kapsayan teknik destek ihtiyacını belirtmiştir. Bunları hak eğitimi (11 kişi), uluslararası savunuculuk ve yabancı kuruluşlarla bağlantı kurulması (11 kişi), acil müdahale fonu (9 kişi), güvenli iletişim araçları (5 kişi) ve psikolojik destek (3 kişi) izlemektedir. İki katılımcı desteğe ihtiyaç duymadığını belirtirken, açık uçlu yanıtlarda daha köklü değişim talepleri ve farklı dayanışma ağlarından destek beklentileri de dile getirilmiştir.

Görüşmeler, bu ihtiyaçların birbirleriyle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Hukuki başvuruların hazırlanması teknik değerlendirmeler gerektirebilmekte; uzman desteği sağlansa bile analiz, ulaşım ve dava giderlerinin karşılanması için maddi kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Giresun'da görüşülen bir hukukçu (S07), yerel çalışma planlarını köylülere teknik bilgi aktarabilecek, hukuki temsil sağlayabilecek ve basın çalışmalarını üstlenebilecek kişi sayısını artırmak üzerine kurduklarını anlatmaktadır. Bu örnekte destek ihtiyacı, belirli hizmetlere erişmenin yanı sıra iş bölümünü genişletme ve mücadeleyi sürdürebilecek insan kaynağını güçlendirme ihtiyacını da kapsamaktadır.

5.2

Hukuki ve teknik desteğin sürekliliği

Hukuki desteğin önemli bir bölümü kişisel ilişkiler, yerel dernekler ve gönüllü çalışan avukatlar üzerinden sağlanmaktadır. Ankette baskı veya hukuki süreç deneyimi bildiren ya da bundan emin olmayan 25 katılımcının başvurduğu destek kaynakları arasında avukatlar (15 kişi), sivil toplum kuruluşları ve dayanışma ağları (11 kişi), baroların adli yardım hizmetleri (5 kişi), meslek örgütleri (4 kişi) ve yakın çevreleri (2 kişi) bulunmaktadır.

Hukuki destek ihtiyacı bildiren 14 katılımcının 12'si desteğe tamamen, biri kısmen eriştiğini belirtmiş; biri yanıt vermek istememiştir. Bu erişim, görüşmelerde de somut örneklerle anlatılmaktadır. Fatsa'daki bir hukukçu (S10), Türkiye Barolar Birliği bünyesindeki çalışmaların duruşma ve keşiflere katılım ile raporlama desteği sağladığını anlatmaktadır. Aynı görüşmede, farklı illerdeki meslektaşlarla dilekçe paylaşımı ve yetkilendirme yoluyla yardımlaştıkları, artan dava sayısına yetişebilmek için çevredeki avukatların sürece dahil edildiği ve yerel çalışma gruplarının genişletildiği belirtilmektedir.

Teknik destek de benzer biçimde gönüllülük ağlarına dayanmaktadır. Bir hukukçu, birlikte çalıştıkları bilim kurulunun ÇED raporlarını inceleyerek ücretsiz uzman görüşü hazırladığını, ancak farklı bölgelerden gelen taleplere sınırlı sayıda kişinin yetişemediğini anlatmaktadır. Giresun'daki hukukçu (S07) ise mühendislik raporlarını değerlendirmek için farklı uzmanlıklara ihtiyaç duyduklarını, köylülerle ilişkiler içinde hukukçu ve mühendis yakınlarına da ulaşmaya çalıştıklarını belirtmektedir. Bu anlatılar, mevcut ağların katkısını ve desteğin az sayıda kişinin zamanı ile sınırlanabildiğini birlikte göstermektedir.

Ordu'daki dernek görüşmesinde (S21) çevre alanını bilen hukukçu sayısını artırmak amacıyla barolarla eğitim toplantıları yapılması düşüncesi dile getirilmektedir. Bu, tamamlanmış bir çalışma olarak değil, katılımcıların geliştirmek istediği bir yol olarak aktarılmaktadır. Genç bir hukukçu ise (S14) çevre hukuku eğitimi almış avukatların başvuru üzerine görevlendirildiği ve emeklerinin ücretlendirildiği bir model önermektedir. Bu öneri, genç meslektaşların geçim ihtiyacına dikkat çeken başka bir hukukçunun (S04) anlatısıyla da örtüşmektedir. Dolayısıyla hukuki desteğin sürdürülebilirliği, yeni gönüllülerin katılımını sağlamanın yanı sıra destek veren hukukçuların çalışma ve geçim koşullarının da gözetilmesini gerektirmektedir.

5.3

Ekonomik kaynaklar ve gündelik dayanışma

Ekonomik ihtiyaçlar dava giderlerinin yanında dayanışmaya katılmanın gündelik maliyetlerini de içermektedir. Aydın'daki görüşmede bir katılımcı (S02), hukuki giderleri aile olarak karşıladıklarını ve bunun bütçelerini zorladığını anlatmaktadır.

Giderlerin ortaklaşa karşılandığı yerlerde ise köylüler, dernekler ve farklı şehirlerdeki hemşehri ağları devreye girmektedir. Fatsa'daki bir hukukçu (S09), katkıların haneler arasında paylaştırıldığını ve ekonomik durumu daha iyi olan kişilerin daha fazla destek verdiğini anlatmaktadır. Giresun'daki ortak görüşmede (S15), dernek aidatlarının bu ölçekte bir mücadeleyi finanse etmeye yetmediği ve daha yüksek tutarlı bağışlar için toplantılar yapıldığı belirtilmektedir. Aynı bölgede görüşülen hukukçu (S07),

maddi kaynak ve takip edecek avukat sayısı sınırlı olduğu için hangi davaların açılacağına ilişkin önceliklendirme yaptıklarını aktarmaktadır. Böylece kaynak yetersizliği, hak aramanın hangi dosyalarda sürdürülebileceğini de etkilemektedir.

Akbük'te mücadele yürüten bir katılımcı (S11), Akbelen'e giderken kendi araçlarıyla aracı olmayan kişileri de götürdüklerini, ancak maddi destek sağlama imkânlarının sınırlı olduğunu belirtmektedir. Akbelen'deki başka bir katılımcı ise uzak yerlerden gelen destekçilerin ulaşım giderlerini kendi imkânlarıyla karşıladıklarına dikkat çekmektedir. Bu örnekler, ulaşım giderlerinin farklı bölgelerdeki mücadeleler arasında dayanışmayı ve sahada birlikte bulunmayı doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Ankette 9 katılımcının acil müdahale fonuna ihtiyaç duyduğunu belirtmesi de zamanında ve esnek biçimde kullanılabilecek mali kaynaklara yönelik talebi yansıtmaktadır. Görüşmelerde aktarılan dava, ulaşım ve diğer örgütlenme giderleri dikkate alındığında, çevre savunucularının ekonomik destek ihtiyacı belirli faaliyetlerin finansmanıyla sınırlı kalmamakta; mücadelelerin sürekliliğini ve farklı bölgeler arasındaki dayanışmanın sürdürülebilmesini de ilgilendirmektedir.

5.4

Psikososyal destek ve güvenlik ihtiyaçları

Ankette psikolojik veya psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğunu belirten 8 katılımcıdan 4'ü yeterli desteğe eriştiğini, 3'ü aldığı desteğin yetersiz kaldığını, 1'i ise hiç destek alamadığını bildirmiştir. Diğer katılımcılardan 29'u böyle bir desteğe ihtiyaç duymadığını belirtirken, 1'i soruyu yanıtlamak istememiştir. Dolayısıyla destek ihtiyacı bildirenlerin yarısı bu ihtiyacını yeterince karşılayamamıştır. Gelecek dönemde ihtiyaç duyulan destekler sorusunda ise 3 kişi psikolojik desteği işaretlemiştir.

Görüşmeler, desteğin mevcut veya önerilmiş olmasının her zaman bu destekten yararlanılabildiği anlamına gelmediğini de göstermektedir. Akbelen'de bir katılımcı (S06), psikolojik destek alması yönündeki çağrılara rağmen dava ve saha çalışmalarının yoğunluğu nedeniyle henüz destek alamadığını, ancak bunu istediğini anlatmaktadır. Giresun'daki ortak görüşmede ise katılımcılar (S15, S16) profesyonel destek almadıklarını; arkadaşlarının kendilerini aramasının, mücadelelerini desteklediklerini söylemesinin ve kendilerine dikkat etmelerini hatırlatmasının iyi hissettirdiğini belirtmektedir. Yakın ilişkilerden gelen bu destek, profesyonel psikososyal hizmetlerden farklı bir dayanışma biçimidir.

Destek ihtiyacı, hukuki ve teknik çalışma yürüten kişiler tarafından da dile getirilmektedir. Genç bir hukukçu (S14), iş yükünün paylaşılması ve duygusal dayanışmanın önemini vurgulamaktadır: ***"Bir tek ekonomik olarak da değil, duygusal olarak da çok dayanışma ihtiyacımız var yani."***

Güvenlik bakımından ise ankette 5 kişi gelecek dönemde güvenli iletişim araçlarına ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Akbelen'de bir katılımcı, çevrede bir sorun olduğunda birbirlerini haberdar ederek toplandıklarını ve nöbet alanını yalnız bırakmamaya çalıştıklarını anlatmaktadır. Bu deneyimler, güvenlik ihtiyacının iletişim ağları ve birlikte hareket etme pratikleriyle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, güvenli iletişim araçlarına yönelik talep ile sahada geliştirilen kolektif güvenlik yöntemleri birbirinden farklı ihtiyaç ve uygulamalara karşılık gelmektedir.

5.5

Yereller arası ağlar ve desteğin devamlılığı

Dayanışma ağları, bilgiyi ve mücadele deneyimini yereller arasında taşıyan ilişkiler de kurmaktadır. Giresun'daki ortak görüşmede (S15, S16), daha deneyimli savunuculardan teknik ve örgütsel bilgi alındığı, başka çevre dernekleriyle ortak etkinlikler düzenlendiği ve gerektiğinde karşılıklı destek verileceği aktarılmıştır. Ordu'daki dernek görüşmesinde ise (S21) ilçelerde yeni derneklerin kurulmasının teşvik edildiği, böylece yerel bilginin ve sorumluluğun genişletilmeye çalışıldığı belirtilmektedir. Bu anlatı, ağları yalnızca kişisel tanışıklıklardan ibaret görmemek gerektiğini; bazı yerlerde planlı bir yaygınlaştırma çabasının da bulunduğunu göstermektedir.

Giresun'daki çevrimiçi görüşmede bir katılımcı (S17), farklı bölgelerde doğrudan etkilenen köylüler arasında iletişim kurduklarını ve başka bir bölgedeki davaya destek için gittiklerini anlatmaktadır. Akbük'ten bir katılımcı(S11) da Akbelen'deki duruşmalara ve sahaya dayanışma amacıyla geldiklerini belirtmektedir. Böylece yerel mücadeleler, kendi bölgelerinin dışındaki deneyimlerle temas ederek bilgi paylaşımını ve görünürlüklerini artırabilmektedir.

Ancak bu örnekler bütün bölgeleri kapsayan tek bir ağın işlediği anlamına gelmemektedir.

Bölgeler arası dayanışmanın yanı sıra, verilen desteğin sürekliliği de önem taşımaktadır. Akbelen'de bir katılımcı (S20), orman kesimi sırasında çok sayıda kuruluşun ve destekçinin geldiğini, sonrasında ilginin azaldığını anlatmaktadır. Katılımcı, dayanışmanın uzaktan yapılan açıklamalarla sınırlı kalmaması, mücadele alanında birlikte bulunularak sürdürülmesi gerektiğini vurgulamaktadır: ***"Daha fazla olmalılar alanda, sahada."***

Daha geniş dayanışma ağlarına katılım ise yerel mücadelelerin yoğunluğu nedeniyle her zaman mümkün olmamaktadır. Mesela Akbelen'de mücadele alanının yalnız bırakılamaması, Giresun'da ise yoğun dava ve saha takvimi, savunucuların başka bölgelerde düzenlenen toplantı ve buluşmalara katılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle dayanışma ağlarını genişletmeye yönelik çalışmaların, yerel savunucuların zaman, ulaşım ve iş bölümü bakımından karşılaştıkları güçlükleri de dikkate alması gerekmektedir. Katılımın önündeki engeller, davetlerin ötesinde fiilen katılımı mümkün kılacak koşulların oluşturulmasını da gerekli kılmaktadır.

5.6

İnsan hakları mekanizmaları ve korumanın sınırları

Ulusal ve uluslararası insan hakları mekanizmalarıyla kurulan ilişkiler, görüşülen savunucuların deneyimlerine göre farklılaşmaktadır.

Akbelen'de görev alan bir hukukçu (S14), Birleşmiş Milletler özel raportörlerine bilgi notları ilettiklerini anlatmaktadır. Giresun'daki bir hukukçu ise (S07) kendi takip ettiği süreçlerde doğrudan başvuruda bulunmadığını, ancak meslektaşlarla deneyim paylaştığını belirtmektedir. Giresun'daki ortak görüşmede (S15, S16) ve Ordu'daki dernek görüşmesinde (S20) de insan hakları mekanizmalarıyla doğrudan temasın sınırlı olduğu veya başvuru yapılmadığı aktarılmaktadır.

Ankette 11 kişinin uluslararası savunuculuk ve yabancı kuruluşlarla bağlantı desteği talep etmesi, bu alandaki ihtiyacı da ortaya koymaktadır.

Ancak mekanizmalara bilgi iletilmesi veya başvuru yapılması, tek başına etkili bir koruma sağlandığı anlamına gelmemektedir. Başvuruların sonuçları ve sahadaki riskler üzerindeki etkileri araştırma kapsamında sistematik olarak incelenmemiştir. Bu nedenle mevcut bulgular, uluslararası mekanizmalarla ilişkilerin geliştirilmesine yönelik ihtiyacı ortaya koyarken, bu mekanizmaların sağladığı korumanın etkililiği hakkında bir değerlendirme yapmaya yeterli değildir.

İnsan hakları örgütlerinin rolüne ilişkin beklentiler, sahada bulunma, raporlama ve duyurma üzerinde yoğunlaşmaktadır. Fatsa'daki bir hukukçu (S10), çevre örgütlerinin birbirine destek verdiğini, insan hakları örgütleriyle ilişkilerin ise daha fazla güçlenebileceğini belirtmektedir. Akbelen'deki katılımcının (S06) sürekli saha desteği çağrısı da bu beklentiyi somutlaştırmaktadır. Bu anlatılar, insan hakları örgütlerinin genel faaliyetlerinden çok, yerel savunucuların kendi mücadelelerinde deneyimledikleri destek ve eksiklikleri yansıtmaktadır.

Görüşmelerde koruma ve dayanışma amacıyla geliştirilen pratikler arasında avukata erişim, duruşma ve keşiflere birlikte katılma, olası müdahalelerden birbirini haberdar etme ve yaşananları görünür kılma yer almaktadır. Ancak bu desteğin kimler tarafından ve ne kadar süreyle sağlanabileceği büyük ölçüde kişilerin zamanına, emeğine ve maddi imkânlarına bağlıdır. Hukukçu, teknik uzman ve iletişim desteği sağlayan kişi sayısının artırılması, bu kişilerin çalışma ve geçim koşullarının gözetilmesi ve yoğun dönemlerin ardından da saha ilişkisinin sürdürülmesi, daha sürekli ve erişilebilir bir koruma ve dayanışma kapasitesinin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

06

Ön Bulgular ve Değerlendirme

Araştırmanın bu aşamasında elde edilen bulgular, Türkiye'de çevre savunucularının farklı coğrafyalarda ve farklı çevresel sorunlar etrafında mücadele yürütmelerine rağmen benzer güçlüklerle karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Bu güçlükler, çevresel tahribatın önlenmesine yönelik taleplerin ötesinde, karar alma süreçlerine katılım, bilgiye erişim, hak arama yollarının kullanılması ve savunuculuk faaliyetlerinin güvenli biçimde sürdürülebilmesiyle ilgilidir. Bununla birlikte, savunucuların karşılaştıkları sorunların niteliği ve bunlarla başa çıkma imkânları, yerel koşullara, mücadelelerin geçmişine, örgütlenme biçimlerine ve erişebildikleri kaynaklara göre değişmektedir.

Ortaklaşan sorunlar

Araştırmada belirginleşen ilk ortak sorun, çevre savunucularının karar alma süreçlerine etkili biçimde katılmakta yaşadıkları güçlüklerdir. Çevresel etkileri olabilecek projelere ilişkin bilgiye zamanında ulaşamamak, teknik belgeleri değerlendirecek uzman desteğini bulamamak ve itirazların idari süreçlerde karşılık görmemesi, farklı mücadele alanlarında dile getirilmektedir. Bilgiye erişim ve

katılım konusundaki sorunlar, çoğu zaman hukuki süreçlerde karşılaşılan güçlüklerle devam etmektedir. Savunucular, projelere itiraz etmek ve dava açmak için önemli ölçüde zaman ve kaynak ayırmakta; lehe karar alınması durumunda ise kararın uygulanmasını takip etmek zorunda kalabilmektedir.

Bu deneyimler, çevre savunucularının hukuki desteğe duyduğu ihtiyacın dava açma veya avukatlık hizmetiyle sınırlı olmadığını göstermektedir. İdari işlemlerin izlenmesi, teknik raporların değerlendirilmesi, bilirkişi ve keşif giderlerinin karşılanması, yargı kararlarının uygulanmasının takibi ve gerektiğinde yeni başvuruların yapılması, uzun süreli bir hukuki ve teknik çalışma gerektirmektedir. Özellikle yerel mücadelelerde bu işlerin önemli bir bölümü gönüllü avukatlar, bilim insanları ve sınırlı sayıda aktif savunucu tarafından üstlenilmektedir.

İkinci ortak sorun, çevre savunuculuğunun giderek daha fazla zaman, emek ve maddi kaynak gerektirmesidir. Hukuki giderler, ulaşım ve konaklama masrafları, teknik incelemeler ve sahadaki faaliyetlerin sürdürülmesi için gereken harcamalar, savunucuların kendi imkânlarıyla karşılamakta zorlandıkları yükler yaratmaktadır. Bu yük, mücadeleye katılanların geçim koşullarıyla da doğrudan ilişkilidir. Yerel halkın geçim kaynaklarının çevresel tahribattan etkilenmesi, şirketlerle kurulan ekonomik bağımlılık ilişkileri ve savunuculuk nedeniyle karşılaşılabilen iş kaybı tehditleri, çevre mücadelesinin ekonomik boyutunu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Hukuki ve ekonomik güçlüklerin yanı sıra kolluk müdahaleleri, tehditler, itibarsızlaştırma girişimleri ve çeşitli idari baskılar da araştırmada karşılaşılan deneyimler arasındadır. Bu baskılar her mücadele alanında aynı yoğunlukta yaşanmamaktadır. Ancak savunucuların güvenlik kaygılarını artırabilmekte, gündelik yaşamlarını etkileyebilmekte ve mücadeleyi sürdürmek için ayırmaları gereken kaynakları çoğaltabilmektedir. Bazı hukuki süreçlerin kamusal katılımı caydırmaya yönelik biçimde kullanılmış olabileceğine ilişkin bulgular da daha ayrıntılı inceleme gerektirmektedir.

Bütün bu güçlükler karşısında dayanışma ağları, çevre savunucularının faaliyetlerini sürdürebilmeleri açısından belirleyici bir yere sahiptir. Yerel dernekler, gönüllü hukukçular, meslek örgütleri, bilim insanları ve farklı bölgelerdeki çevre hareketleri arasında kurulan ilişkiler, bilgi ve deneyim paylaşımını mümkün kılmakta, kimi zaman da acil ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, mevcut dayanışma büyük ölçüde kişisel ilişkiler ve gönüllü emek üzerinden yürümektedir. Özellikle uzun süren mücadelelerde, desteğin sürekliliğini sağlamak ve sorumlulukları daha geniş bir çevreyle paylaşmak güçleşmektedir.

Farklılaşan mücadele koşulları

Ortak sorunlara rağmen çevre savunucularını tek bir grup olarak değerlendirmek mümkün değildir. Araştırmada yerel halkın, hukukçuların, teknik uzmanların ve örgütlü çevre hareketlerinin mücadeleye farklı konumlardan katıldıkları görülmektedir. Bazı savunucular için çevresel tahribat doğrudan yaşadıkları yerin, geçim kaynaklarının ve gündelik hayatlarının korunması meselesidir. Bazıları ise mesleki bilgi ve deneyimlerini kullanarak birden fazla yerel mücadeleye destek vermektedir. Bu farklı konumlar, karşılaşılan riskleri ve ihtiyaç duyulan desteğin niteliğini de etkilemektedir.

Mücadelelerin örgütlenme kapasitesi ve geçmişi de önemli farklılıklar yaratmaktadır. Uzun süredir faaliyet gösteren yerel örgütlenmeler, hukuki deneyim ve dayanışma ilişkileri geliştirmiş olabilmektedir. Buna karşılık yeni başlayan veya sınırlı sayıda kişinin yürüttüğü mücadelelerde bilgiye, uzmanlara ve maddi kaynaklara erişim daha güç hale gelebilmektedir. Bazı bölgelerde yerel halkın geniş katılımı ve güçlü dayanışma ilişkileri savunuculuğu desteklerken, bazı yerlerde şirketlerin ekonomik etkisi, yerel topluluklar arasındaki ayrışmalar veya yoğun kolluk varlığı mücadele koşullarını ağırlaştırmaktadır.

Mücadele edilen projenin türü ve bulunduğu aşama da ihtiyaçları değiştirmektedir. Henüz planlama ve izin aşamasındaki bir projede bilgiye erişim, teknik değerlendirme ve idari itirazlar ağırlık kazanırken, faaliyetin başladığı alanlarda çevresel etkilerin belgelenmesi, sahadaki gelişmelerin izlenmesi ve acil hukuki müdahaleler daha fazla önem taşıyabilmektedir. Yargı kararlarıyla belirli faaliyetlerin durdurulduğu durumlarda ise kararların uygulanmasının izlenmesi ve yeni idari işlemlerin takip edilmesi gerekebilmektedir.

Bu farklılıklar, çevre savunucularına yönelik desteklerin tek tip araçlarla karşılanamayacağını düşündürmektedir. Hukuki danışmanlık, bağımsız teknik inceleme, ekonomik destek, güvenlik ve psikososyal destek ihtiyaçları farklı mücadelelerde değişen ağırlıklarla ortaya çıkmaktadır. Araştırmanın ilerleyen aşamalarında bu ihtiyaçların hangi koşullarda yoğunlaştığının daha ayrıntılı incelenmesi, destek mekanizmalarının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın sınırları ve sonraki aşaması

Bu ön rapor, çevre savunucularının karşılaştıkları sorunlara ve destek ihtiyaçlarına ilişkin ilk bulguları sunmaktadır. Bununla birlikte, araştırmanın mevcut kapsamı, bu deneyimlerin farklı bölgelerde, mücadele alanlarında ve savunucu grupları arasında nasıl değiştiğini bütün yönleriyle değerlendirmeye henüz imkân vermemektedir. Özellikle baskıların uzun vadeli etkileri, mücadeleden çekilen kişilerin deneyimleri, hukuki süreçlerin savunuculuk üzerindeki etkileri ve mevcut destek mekanizmalarının yeterliliği daha fazla araştırılması gereken konular arasındadır.

Araştırmanın sonraki aşamasında saha görüşmeleri ve anket çalışması genişletilerek farklı coğrafyalardan ve mücadele deneyimlerinden elde edilen bulgular karşılaştırılacaktır. Seçilmiş hukuki süreçlerin daha ayrıntılı incelenmesi ve mevcut dayanışma ağlarının işleyişinin değerlendirilmesi de bu çalışmanın bir parçası olacaktır. Nihai raporda, savunucuların ihtiyaçlarının hangi koşullarda ortaya çıktığı, kimlerin bu ihtiyaçları karşılamakta daha fazla güçlük yaşadığı ve mevcut desteklerin nerelerde yetersiz kaldığı üzerinde durularak daha somut destek ve dayanışma önerileri geliştirilecektir.

KATILIM

Katılım Formu İçin Lütfen QR'ı okutunuz.

KAYNAKLAR

Kaynakça

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi. (2024). Recommendation CM/Rec(2024)2 of the Committee of Ministers to member States on countering the use of strategic lawsuits against public participation (SLAPPs). Council of Europe. https://search.coe.int/cm?i=0900001680af2805

Bianet. (2021). İkizdere'de gözaltına alınan Baş serbest bırakıldı. https://bianet.org/haber/ikizdere-de-gozaltina-alinan-bas-serbest-birakildi-245946

Mekânda Adalet Derneği. (2023). *Çevre ihtilaflarında SLAPP: Kamu katılımına karşı stratejik dava*. https://mekandaadalet.org/wp-content/uploads/2023/04/MAD_SLAPP_rapor.pdf

Mekânda Adalet Derneği. (2024). *"Hikâye uzun tabii": Çevre adaletini hukuk yoluyla aramak*. https://mekandaadalet.org/wp-content/uploads/2024/06/MAD-Rapor-Cevre-Adaletini-Hukuk-Yoluyla-Aramak.pdf

Murray, D. L. (2026). Defending ecology and evolution in an age of democratic backsliding and environmental crisis. Frontiers in Ecology and Evolution, 14. https://doi.org/10.3389/fevo.2026.1761637

Nygren, A., Kröger, M., & Gills, B. (2022). Global extractivisms and transformative alternatives. *The Journal of Peasant Studies, 49*(4), 734–759. https://doi.org/10.1080/03066150.2022.2069495

Pentz, B., Sanyal, P., Simek, Z., & Loring, P. (2025). Does democratic regression threaten biodiversity conservation and climate action? Exploring the relationships, implications, and opportunities for democratization as a conservation strategy. Environmental Science & Policy, 171, 104151-104151. https://doi.org/10.1016/j.envsci.2025.104151

Scheffran, J. (2023). Limits to the Anthropocene: Geopolitical conflict or cooperative governance? *Frontiers in Political Science*, 5.

Sessiz Kalma. (2025, 23 Eylül). Su ve Vicdan Nöbetçileri. https://www.sessizkalma.org/tr/savunucu/su-ve-vicdan-nobetcileri

Temper, L., del Bene, D., & Martinez-Alier, J. (2015). Mapping the frontiers and front lines of global environmental justice: The EJAtlas. *Journal of Political Ecology, 22*(1), 255–278. https://doi.org/10.2458/v22i1.21108

United Nations Environment Programme. (2024). *Global resources outlook 2024: Bend the trend—Pathways to a liveable planet as resource use spikes.* https://www.unep.org/en/publications/report/global-resources-outlook-2024

KÜNYE

Türkiye’de Çevreyi Savunmak

Ekoloji Mücadelesinde Maruz Kalınan Hak İhlalleri ve Baskılar · Ön Rapor

YAYIMLAYAN
İnsan Hakları Okulu Derneği (İHO)

DESTEKLEYEN
Global Climate Legal Defense (CliDef)

ÇALIŞMA
Çevre Savunucularının İhtiyaçlarının Haritalandırılması

YAZARLAR
Dicle Kaya, Edanur Alkan

TARİH
Kasım 2026

Global Climate Legal Defense (CliDef)

Global Climate Legal Defense (CliDef), iklim ve çevre savunucularının karşılaştıkları hukuki baskı ve yaptırımlara karşı korunmasını amaçlayan uluslararası bir kuruluştur. Hukuki danışmanlık, savunma finansmanı ve stratejik destek sağlayarak savunucuların haklarını güvence altına almayı ve iklim mücadelesini güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Web: climatelegaldefense.org

İnsan Hakları Okulu (İHO)

İnsan Hakları Okulu (İHO), insan hakları alanında özgür, eleştirel ve bağımsız bilgi üretimini destekleyen bir sivil toplum örgütüdür. Eğitim, araştırma, hak ihlallerinin izlenmesi ve raporlanması yoluyla insan hakları bilgisinin yaygınlaştırılmasına ve hak temelli savunuculuğun güçlendirilmesine katkı sunmaktadır.

Web: insanhaklariokulu.org

İNSAN HAKLARI OKULU
THE SCHOOL OF HUMAN RIGHTS

CliDef
Global Climate Legal Defense